

MLADIKA

št. 3
april 2003
€ 3,00

ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - april 2003 • Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - aprile 2003

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986₂₀₀₃

900402065,3

COBISS

Aleluja!

Sergij Pahor: Kateri so naši življenjski interesi?	1
Mirko Rakovnik: Njune oči pa so bile zastarte	2
Stanko Zorko: Polnost življenja ...	3
Vladimir Kos: pesmi	4
Darinka Kozinc: »Talko Borotalko« ..	5
Mira Cencič: Albert Miklavac	7
M. Žitnik: Čarodejke (X.)	10
Peter Merkù: Iz spominov na starše (XXVI.)	12
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov: Poročilo majorja Darewskega (V.)	14
Mitja Petaros: Sv. Jurij v numizmatiki	18
Pismo Lada Truhlarja	20
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	21
Iz gradiva o neki prenovi (10) ...	22
Vladimir Kos: Lepó Te prosim ...	23
Antena	24
Ocene:	
Knjige: Milan Bufon: Confini, identità ed integrazione (N. Zaghet)	31
Knjižnica Dušana Černeta (46) ..	32

NOVO!

Zbor Jacobus Gallus:

Naša pesem z žlahtnimi odsevi

Posnetki v živo
s tekmovalnj "Naša pesem"

MLADIKA

Trst, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
e-mail: urednistvo@mladika.com

Na platnicah:

Za smeh in dobro voljo; Listnica uprave; Mala galerija Mladike (Ivan Žerjal)

Priloga: RAST 02 - 2003

VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE

ŽELIMO

VSEM BRALCEM IN PRIJATELJEM

MLADIKE!

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.o.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €;
nakazati na poštni tekoči račun 11131331
– Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 24,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 29,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

SLIKA NA PLATNICI: Pesem mladih 2003 v organizaciji Zveze cerkvenih pevskih zborov na Pomorski postaji v Trstu. Na posnetku otroški zbor Zvonček z Repentabra pod vodstvom Antona Bedenčiča (foto KROMA). Avtor velikonočnega pirha je Matej Susič.

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Stefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Kateri so naši življenjski interesi?

Če smemo sklepati po zadnjih dogodkih, moramo pričakovati, da bo minilo še veliko časa, preden se bodo v svetu uveljavile temeljne predpostavke civiliziranega sveta, mir skupaj s pravičnostjo, svobodo in resnico. Ena kot pogoj za druge. Zdaj se znova postavlja vprašanje upravičenosti vojne, o kateri se je zdelo, da je bila - vsaj načeloma - črtana iz sistema, ki ureja mednarodne odnose.

Pobudniki preventivne vojne, ki so bili gluhi za množice širom po svetu in za prizadeta opozorila Janeza Pavla Drugega, se zdaj po propadu diktature v Iraku posmehujejo pacifistom, kakor da bi nagla zmaga lahko posvetila nasilje, čeprav usmerjeno proti drugemu, hujšemu in desetletja trajajočemu trinoškemu Saddamovemu nasilju. Zdi se, kakor da bi šle v staro šaro vrednote, ki so se porodile iz druge svetovne vojne in so služile kot temelj za Evropsko zvezo, ki se je v osnovni neenotnosti glede Bližnjega Vzhoda zamajala, še preden je prav nastala. Zdi se, da človeštvo postaja žrtev krhkosti lastnega razvoja, nujne začasnosti blagostanja in labilnosti doseženega ravnotežja. Temu razvijalnemu človeštvu so postale negotovost neznosna, grožnja nesprejemljiva, Twin Towers neponovljivi. Strah torej.

Kljub vsemu pa je tudi res, da je nasprotovanje vojni spodbudilo rast zavesti o zapletenosti miru in potrebi po njegovi gradnji na temelju pravičnosti, a tudi o nujnosti naše vsakdanje odgovornosti, pri kateri tudi osebna zmernost, umerjenost in žrtev lahko dobijo pomembno politično funkcijo. Zdi se, da je zadeva navsezadnje stvar modrosti.

To razmišljanje bi lahko veljalo tudi za našo manjšino tako na ravni politike kot civilne družbe, zlasti če hočeta še igrati krkšnokoli vlogo v razvoju in rasti manjšine. Ne smemo samo ohranjati, kar imamo, ampak moramo misliti in gledati naprej, poskusiti napovedati prihodnost in primerno ukrepati. Kaj bo z nami in našimi organizacijami, kaj se bo zgodilo v deželi in kako se bodo premikale politične zadeve v Italiji, kako se bo Slovenija znašla v novi, širši skupnosti, kjer bo bolj obrobna in bo mnogo manj štela kot v nekdanji Jugoslaviji, kakšen bo učinek odprave državnih meja, kakšno vlogo bodo v Evropi imele posamezne manjšine in ali bodo sposobne sodelovanja in skupnega nastopa, kakšen bo navsezadnje rezultat demografske krize, iz katere se ne znamo rešiti? Veliko negotovosti torej, ki vsaj deloma izvira tudi iz očitkov naše vesti, ker nismo vedno izbirali pravih rešitev.

Čeprav bi morale biti v prvi vrsti, politične stranke pri tem zaostajajo in ne dajejo dobrega zgleda. Naši politični krogi še niso sposobni priti do ideje o enotnem predstavištvu, kaj šele o enotnem političnem nastopanju, s katerim bi gotovo zagotovili vsaj trem, ali morda celo štirim slovenskim zastopnikom, izvolitev v prihodnji deželni svet. Pobuda za skupni nastop je bila realna in je prišla z raznih strani. Brez dvoma bi ponudila učinkovito rešitev iz zagat, v katerih se velikokrat znajdejo naši politiki v precepu. Tudi tokrat to ni bilo možno, vendar se je začelo o tem vsaj govoriti javno. Morda bomo kdaj v bližnji v prihodnosti vendarle doživeli uresničitev stare želje, ki nima nič opraviti z nacionalizmom in ki se v ničemer ne bije s političnim in idejnim pluralizmom, a je predpogoj za učinkovito obrambo manjšinskih interesov.

Sergij Pahor

Mirko Rakovnik

Njune oči pa so bile zastrte

V življenju je toliko stvari in dogodkov, ki nekatere nagovorijo z vso silovitostjo, drugi pa se zmedeno spogledujejo in čakajo, kdaj bo sporočilo prispelo tudi do njih. To ni samo svet umetnosti, ki zahteva uglašenost na posebno valovno dolžino, ki ti kot skrivnostna koda ali geslo odpre svet v doživljanje teh sicer nedostopnih lepot. Mnogi so slepi tudi za naravo in gluhi za vsa skrivnostna šepetanja njenih neštevilnih oblik razodevanja.

In če človek izkusi toliko slepote in gluhotе že v svetu teh otipljivih in zaznavnih pojavov, koliko slepote in gluhotе mora biti še le tam, kjer je treba preskočiti v drugačne razsežnosti, ne samo gledanja, ampak tudi pojmovanja!

Bolezen, trpljenje, smrt ...

Za te resničnosti bi lahko skupaj s Tretjim Izaijem rekli, da "ni imel podobe, ne lepote, da bi ga hoteli videti, ne zunanosti, da bi si ga želeli ..." Pa vendar koliko skrivnostne lepote in neprecenljivega srčnega bogastva je izkristaliziranega prav na teh področjih človeškega življenja. Kako odpreti vrata v ta skrivnostni svet, s kakšnimi očmi in s kakšnim srcem se približati tej največji skrivnosti življenja?

Učenca iz Lukovega evangelija (Lk 24, 13-35), zlomljena od zadnjih dogodkov, ki so se zgodili z njihovim Učnikom, imata prav te težave: "... Si ti edini tujec v Jeruzalemu, ki ne ve, kaj se je tam zgodilo te dni? ... Mi pa smo upali ... Vrh vsega pa je danes že tretji dan ... Vsi iz sebe smo tudi zaradi nekaterih ..."

Tisti, ki se jima je pridružil kot nepoznani tujec, povzame besedo in začne sestavljati kodo, geslo, s katero bosta lahko tudi ta dva stopila v ta skrivnostni svet, ki je za enkrat še nedostopen: "O nespametna in počasna v srcu za verovanje ... Mar ni bilo potrebno, da je Mesija to pretrpel in šel v svojo slavo!" Njuno srce je počasi spregledalo, gorelo je ... tako da sta ga silila: Ostani z nama, kajti proti večeru gre ..."

In še preden je nastopil večer, so njune oči spregledale! Lomljenje kruha je bila še zadnja "cifra" v

tej skrivnostni kodi, ki je zapirala pot v skrivnost in slavo vstajenja!

Koliko trpinov človeštva se zlomljenih src in pohabljenih hrbtenic trudoma vleče skozi življenje in premlevajo svojo žalostno usodo in prekletstvo: "Zakaj se je ravno meni to zgodilo ... Zakaj moram ravno jaz toliko trpeti ... Kaj sem se pregrešil ... Kaj sem narobe naredil ... ?"

Koliko takih in podobnih krikov se dviga z zemlje in kakor nekoč Abelova nedolžna kri vpijejo po odgovoru, vpijejo po luči razsvetljenja, vpijejo po svetlobi razodetja ...

In kako Bog odgovarja na ta vprašanja, na te silne krike po luči, smislu in razodetju?

Bog daje semena, ne sadov, sem nekje prebral!

Človek se mora vsaj toliko potruditi, da nabere ta semena, jih posadi, da dobi sadove Božjih odgovorov. Nekaterim to v življenju čisto preprosto uspe, druge do tega pripeljejo take in podobne okoliščine, nekateri pa praznih dlani vse življenje tožijo, tavajo in iščejo ...

Te dni je veliko teh semen Bog nasul v predavanjih "*O življenju*", ki so bila v Marijanišču na Opčinah. Umetnik čopiča in barv, invalid Vojko Gašperut, čuteči spremljevalec trpečih na njihovih najbolj samotnih poteh, poteh trpljenja in umiranja, duhovnik Ciril Bajt ... če omenim samo ti imeni in grem mimo vseh tistih, ki so posredno, pa z nič manj luči osvetljevali odgovore na ista vprašanja: Zakaj trpljenje, zakaj umiranje, zakaj smrt ...? Kam to človeka pelje: navzdol v propad, ali navzgor v vstajenje, v novo življenje.

Oba omenjena pričevalca sta bila več kot prepričljiva! Trpljenje je boleča, a odrešujoča izkušnja, ki človeka prečisti, prekali, mu da čisto druge oči, drugi pogled, drugo pamet ...

Predstava o življenju, ki jo imajo na videz zdravi in "normalni", je prevara, je zmota ... Če ga gledaš z očmi preizkušane, nepreklicno obsojenega na bolezen, na prizadetost ... se ti pokaže v čisto

Otroci so dokaz, da Bog ni zapustil človeškega rodu. Otroci nam dajejo upanje, da bo jutrišnji dan lepši od današnjega. Marsikdo je v teh časih črnogled in brez upanja. In vendar je vsak novorojeni otrok močan razlog za upanje, saj je vsak otrok božji dar.

Ker državni zakoni v Italiji, kot skoraj v vseh evropskih deželah, ne varujejo življenja nerojenih otrok, jih še vedno varuje nebeški Oče s strogo pre-

povedjo: ne ubijaj! Zato je vsaj veren človek v vesti dolžan, da upošteva to prepoved in da ima po božjem naročilu spoštovanje do življenja od njegovega začetka v materinem telesu do popolnega razvoja in tudi v starosti.

(Članek je bil objavljen kot uvodnik v prvi številki Mladike 2000)

Velikonočna priloga Velikonočna priloga

Stih dveh src

Marija, mama Jezusova, hvala!
Da si ob križu stala, stala, stala:
ob križu zlih besed in zlih dejanj,
naklepanih, namenjenih le Vanj -
za končni križ počasne zadušitve.

Ne morem najti pravih strun pesnitve.
Saj Ti se tudi nisi več jokala,
solze umrle so v puščavi ran
in krik je v srcu obležal razklan.
Še kaplje nisi smela Sinu dati.

A lučka vere Vanj, o zvesta Mati,
ni nehala Ti v srcu plapolati,
do zadnjega jo grel je Sinov dih.
Do jutra, ko je bol postala stih
dveh Src v objemu zorice Vstajenja.

Sušec: panorama s sedmega nadstropja

Tobačnorjave so veje pred oknom:
z drevesom še spiyo, preveč je hladno.
Nebo je nad stavbami bisernomodro,
med stavbami žarki so polni toplot.

In tisti, ki niso v bogastvo odeti,
se stiskajo k žarkom, ker v sencah je mraz.
Kamelij cvetovi, opečnordeči,
pomagajo greti predmestno ravan.

Vesel sem, da sonce nikdar ne ugasne -
še dež ga ne more spodnesti z neba.
Privoščim mu, če se na večer spet vname:
skrivnostno privlačen je lunin obraz.

Na križ strmim v skrivnost ljubezni

Kako lahko kaj takega trdijo,
moj ljubi Bog, ki Človek si postal,
da Tvoji udje križani trpijo,
ker Te od Sebe Oče je izgnal...

Mar ni vsak tak namig človeška blaznost?
Če nehal biti bi na križu Sin,
bi Tvoje delo muk ostalo prazno,
brez odrešenijske cene bolečin.

Še tam na križu nisi src pozabil,
ki zdijo se sovražniki Boga -
morda je v tem trenutku Judež zgrabil
za vrv, da s smrtjo greh svoj poravna...

Na križ strmim v skrivnost ljubezni Troje:
z Očetom, s Svetim Duhom en sam Bog.
Poljubim s Tvojo mamo rane Tvoje,
pripravljene za vsak človekov grob.

Z odmaknjeno zadnjo vrstico

(V slogu japonske "tanka":
5, 7, 5, 7, 7 zlog. vrstic)

Kdo je - kakor On?
Dal se umoriti je,
da bi nam srce
smelo znova upati

ob obupu grobnice.

Vladimir Kos

Darinka Kozinc

»Talko Borotalko«

Prva nagrada za prozo na literarnem natečaju Mladike 2002

Tako smo mu pravili. Belemu dišečemu prašku. Bil je za vse. Za vneto dojenčkovo ritko. Za dišečo kožo po kopanju. Kot deodorant... za... v hiši ni smel manjkati.

V rokah je držal prazno plastično posodo podobno trebušasti steklenici. Z rdečim pokrovčkom. Napis je bil že zdavnaj zdrgnjen. Zaradi številnih rok, ki so pritiskale na mehki trebuh platenke. Zato, da je skozi luknjice izbruhala beli prašek. Da je zadisalo.

“Prazna je!” se je namrdnil.

In vedela je, da bo spet rekel: “... kakšna gospodinja si!”

Pa ni rekel. Le na mizo jo je postavil. Da ne bo pozabila, ko bo šla v Gorico. Zadnje čase je zahajala le v veleblagovnice, veletrgovine, kjer dobiš vse. Kar rabiš in kar ne. Zaman ga je iskala na policah. In potem nanj pozabila. Hotela je tistega v zeleni vrečki, ki se ni spremenil še od njenih otroških let. Bil je bolj fin in bolj dišeč. Ni bil za vsakdanjo uporabo.

V Reštel, ozko tlakovano uličico z nizom hiš in trgovinicami, ni stopila že veliko časa. Skoraj se ni spremenila. Izza vsakega vogalčka, izza vsake izložbe je vanjo molel spomin.

Tako zelo daleč je bilo, ko se je oklepala mamine roke in strmela. Z velikimi očmi. Bi hotela to in ono. Pa si ni upala prositi. Ničesar reči. Vedela je za mamine težko prigarane lire. In še za tistih nekaj lir, ki jih je primaknila nona Giga tam na Peči. Zanje. Za punčko. Toda mala je vedela, da so tiste lire namenjene za košček blaga v “Škampoliju”. Tistega roza z modrimi ladjicami. Za krilce. Mama je bila šivilja. Znala je izbrati blago. Otipavala je, ga podržala proti svetlobi, potežkala v rokah.

“Vzemite ga!” ji je prigovarjala sivolasa trgovka. “Splača še. Poseben popust!”

Z mamo sta bili znanki.

Punčke so rade lepo oblečene.

Trgovka je segla pod pult in pred njene široko odprte oči porinila v bleščeč papir zavit bonbon.

“Kot metuljček je ta vaša pupica!” se ji je nasmeh razlezel preko zgubanega lica.

Kar šibilo se je od ponudbe pred punčkinimi očmi. Toliko vsega!

Gledanje nič ne stane, je vedno govorila mama.

Tiščala se je njene hrapave, varne roke. Oči so ji bolele od napenjanja in zaradi vse tiste bleščave... Zato, da bo potem o vsem lahko pripovedovala prijateljicam, ki niso imele take sreče, da bi imele mamo iz Italije. Bala se je, da bi kaj spregledala. Kakšno prav čudovito stvar.

“Joj, da ne pozabim. Talko!!” je vzkliknila mama.

Stopili sta v ozko trgovinico. Drogerija je bila polna nenavadnih stvari. Punčka je strmela v šminke, lake za nohte... koliko barv! Je vzdihnila! Hrepenel! Mama je otipala plastično posodo.

“Pol kilograma talkota!” je rekla mama. Tako po domače.

Gledala je, kako je trgovec sipal beli prašek v papirnato vrečko. Opazovala bele dišeče oblačke, ki so se dvigovali okrog trgovčeve roke.

Posli so v Reštelu cveteli. Reka ljudi je prenašala vrečke. Begala. Iskala. V očeh jim je gneznilo pričakovanje in nemir. So se razlikovali od drugih.

Bolj skromni in nekoliko staromodni.

Deklica je prisluhnila jeziku. Ni bil čisto tak, kot ga je bila vajena, vanj so se vrivali pojoči izrazi.

“Kmalu bom!” je rekla in zaloputnila vrata avtomobila.

“Kar tu bom ostal!” je rekel on in s trpečim obrazom obtičal za volanom.

Na visokih petah je stekla navzgor in trdo udarila ob granitne kocke. Se zadihana ustavila, ker so vanj butnili spomini. Ljudi ni bilo veliko. Bilo je skoraj samotno.

S pogledom je poiskala drogerijo. Na vogalu. Tisto, v kateri je kupovala še mama.

Leseni pod je zaškripal pod njenimi koraki. Pult je bil še isti. Obgrizen od časa.

“Dober dan!” je rekla. Utišale so ga plastične posode obešene na vrvi.

Za pultom se je zganilo, podrsalo. Leta so ga upognila. Toda bil je še isti trgovec.

"Talko na kilogram bi rada!" Nasmehnil se je, z roko podrgnil po pultu.

"Tega pa nimamo več!"

Sklonil se je pod pult, pred njo postavil tri temno zelene vrečke. Znale vrečke. Z zlatim napisom.

"Dovolj bosta dve!" je rekla.

Ko pa je ugledala odblesk razočaranja, se je premislila.

"Naj bo!" je pohitela.

Položila je bankovec na mizo, medtem ko je zlagal zavojčke pudra v šuštečo vrečko. Ekološko razgradljivo.

"Ojej!" je zavzdihnil, ko je vzel v roke bankovec za petdeset evrov. Opravičujejoče je skomignila z rameni.

Za njegovo starost je gibčno stopil izza pulta. Ko je čakala, da se vrne z drobižem, se je razgledovala naokrog, po trgovinici... S pogledom božala razstavljeno kozmetiko mladostnih dni. Prah je bil skrbno pobrisal. Preletela je metle, krpe, plastične posode, copate...

"Sem že tu!"

Z dolgoletno spretnostjo trgovca je na pult naštel razliko.

Samo še nekaj korakov navzdol, je pomislila in odgnala namrščeni možev obraz za volanom. Bo že potrpel. Hotela je ujeti še nekaj spominov.

Pri železnini se je skoraj zaletela v nervozno gospo. Izza odprtih vrat je zadišalo. Stoletni vonj. Po starosti, tradiciji in kvaliteti. Staro avstrijski.

Ogledovala si je torbice. Zamišljeno primerjala cene. Skoraj naveličano drsela preko pisane ponudbe blaga.

Se zaustavila pred trgovino s čevlji. Vsi, ki so dali kaj nase, so tam kupovali čevlje. Se nasmehnila. Trgovec s čevlji ima rad slikarstvo.

V galeriji na griču so v skupini razpredali. O slikah, njenih in njegovih. O slovenstvu. O jeziku.

O pozabljeni materinščini nekaterih. O njeni bolečini. Sorodnikih. O tetah, hčerah none Gige, ki jim je v usta položila domače besede. O mamini, na hribček posejani vasici, Peči, kjer je preživljala poletja. Med ljudmi, ki so ji rekli, da je od tam. Da ni njihova pupa.

Deklica pa je molčala in skrivala misli. Se čudila, ker so govorili isti jezik. Takrat je bila premajhna.

Zabolelo jo je po dolgih letih, ko je teta s sestrično govorila italijansko. Pred njo. V trgovini. Takrat, ko je bila že samozavestno dekle. Mlada dama.

Vendar ni imela poguma, da bi jima rekla. Le bolečino je začutila.

In o tem je razglabljal s trgovcem čevljev. Se veselila njegove samozavesti in slovenske klenosti, ko so jih prijazni ljudje na griču zvabili v hram. Zato, da so ob sodih, s kozarčkom vipavskega, iskrečega se vina, zapeli.

Nekdo je prinesel harmoniko. Vzdušje se je prešerno raztegnilo kot meh.

Domačnost se je razlila pod stoletnimi, grobo ometanimi oboki.

Vstopila je v razkošno trgovino.

Kupila je natikače. Za poletni čas. Za morje. In svobodo, ki jo prinesejo počitnice.

"Od nikjer te ni!" Stal je pod arkadami, roke je tiščal v žepu.

"Hodila sem po poti spominov!" je opravičuje rekla.

Ošinil je vrečko.

"Talko si dolgo kupovala!"

Nasmehnila se je.

On pa je rekel: "Ženske!"

Dodal še: "Nabiralke iz pradavnine!"

Spomini so se kot rep vlekli za njo. In v avtu sta si pripovedovala. Se smejala. Za časi, ki so odšli. Za tistimi dnevi, urami... katerih grenkobo je ubil odtekajoči čas.

SLOVENSKA PROSVETA
in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE
razpisujeta

XXIX. TEKMOVANJE ZAMEJSKIH AMATERSKIH ODROV

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi. Tekmovanje traja do konca leta 2003. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov:

SLOVENSKA PROSVETA, ul. Donizetti 3, Trst,
tel. 040 370846

ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, v.le XX Settembre 85, Gorica, tel. 0481 538128.

Mira Cencič

Albert Miklavec

Tomaj 1928 - Boršt 1996

Albert Miklavec

Ime Alberta Miklavca za Mladiko in njene bralce ni nepoznano, saj je bil njen redni sodelavec in član uredniškega odbora od njene ustanovitve leta 1957. Vendar čas briše spomine in življenje odriva v pozabo tudi tisto, kar je vredno ohraniti. Zato je prav, da se spomnimo človeka, ki je z vso bitjo ljubil naš Kras, ga globoko doživeto opeval in svoje

življenje razdajal za človeka, za našo slovensko kulturo. Prav je, da ohranimo v živem spominu tudi to, kar nam je poklonil, njegove pesmi.

Miklavec je začel pesniti že kot dijak. Svoje prve pesmi je objavljaval v tržaški Mladiki, pod psevdonimom Slavko. Leta 1970 je izšla njegova pesniška zbirka z naslovom Prošnja za jutri. Leta 1983 pa je bil objavljen izbor njegovih pesmi v knjigi Prgišče Krasa ob črticah in barvnih fotografijah kraške pokrajine Rafka Dolharja. Napisal pa je mnogo več. Nekatere še neobjavljene pesmi so ohranjene v rokopisu.

Njegov pesniški izraz, mišljenje in čustvovanje je tesno povezano z njegovim življenjem.

Največ pesmi je posvetil rojstni kraški zemlji, saj je Miklavec pristni Kraševac. V Tomaju je preživel otroštvo in mladost. V kraških pesmih je osebno izpoveden. Primere osebnih doživljanj jemlje iz trpke lepote kraške zemlje v letnih časih in iz trdega življenja kraškega človeka, ki ga je dobro poznal, saj sam pravi, da "je slastno pil njegov življenjski sok in rasel ob človeku, ki se trudi in je z občutljivostjo mladostnih rok spoznal srečo in trpljenje tudi". Težko življenje kmečkega človeka je spoznal, ko je kot 15-letni najstarejši sin pomagal preživljati družino zaradi prezgodnje, tragične očetove smrti. Čeprav gimnazijec, je pasel po kraški gmajni, in oral in sejal po tuji zemlji. Te razmere pa ga niso

zagrenile. Nasprotno, zakoreninile so ga v kraški zemlji, ki jo je idilično občudoval in opeval. Videl je njeno lepoto in poznal njeno trpkost, zato predstavlja Kras takega, kot je: skromen, kamnit, suh in gol, a darežljiv in skrben, kot dobra mati, ki daje kruha za vse.

V teh idilično realnih pesmih, ki so prežete z zdravim razumom in toplim čustvovanjem, ne obide problemov današnjega časa in ljudi, zato prosi za človeka, "ki seka", naj prizanese vsaj poslednji korenini družini in moli, da nad njegovim rodom zazori poletje zlato in brezkončno.

Svoje življenje in delo je posvetil tržaškim Slovencem. Na drugo stran, čez mejo, je odšel še kot semeniščnik l. 1947, ko razmere v domovini niso bile prav nič naklonjene njegovemu izbranemu poklicu. Novo mašo je pel leta 1952 v Ricmanjah. Dušnopastirsko delo je opravljal v Bazovici, na Katinari in v Borštu. Povsod je tudi kulturno deloval, bil je duhovni vodja skavtov, vodil je otroške pevske zборе in dopisoval v Koledar Mohorjeve družbe.

Kot pesnik in duhovnik je bil socialen in človeški, poln ljubezni in razumevanja. Ves zaskrbljen nad razrvanim svetom je razdajal toplino svoje duše, da bi ogrel tudi druge.

Kot kulturni delavec se je trudil, da bi slovenski človek onstran meje ostal sam sebi zvest, da bi ohranil svojo domačnost, svoj jezik, svojo kulturo, svoje dostojanstvo človeka in naroda v neprijaznem sossedstvu z drugo nestrpnejšo samobitnostjo.

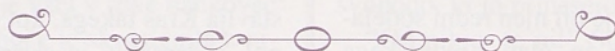
Domov v kritičnih letih mladostnega zorenja ni mogel. Zato so bile misli in čustva pogosto na njegovem Krasu. Težko se je vživel v obmestne razmere in v neki pesmi zatarna: "Kako bi rad spremenil sebe, da ne bi bil več tujec v novem svetu".

Ob prizadevnem delu ga je bolezen dolgo trla in iztrla. Sredi maja 1996 so ga pokopali v rodni Tomaju v bližini njegovega rojaka, pesnika Krasa Srečka Kosovela; tako se je sin Krasa vrnil, kakor si je sam želel, "iz tujih, trdih, mrzlih in nemirnih cest" po toplih domačih klancih "na zadnjo pot... domov".

ZNANKA BURJA

*Ko na Krasu
zavije burja
okrog vogla
tvoje hiše,
te pozdravi,
ko znanka
znanca...*

*in ni ga klanca
po vsem Krasu,
kjer bi burja
ne bila doma
in bi ti ne segla
s svojim skrivnim glasom
v dno srca.*

JUTRANJA MISEL

*Žvižg siren
prešinja sanjave obraze,
izza nemih sten
planile so sence v jutranje mraze.*

*Vrtinči jih gromko vrvenje
spočitih strojev:
ko panji rojev
oznanjajo svoje življenje.*

*Žvižg siren
pretresel je srca sanjava,
premlada, nezdrava,
razblinil njih bajni je sen:*

*razkošno veslanje sijočih pramenov
čez njive razpete krog rodne koče
in žito šumeče rastoče
v poljubu poletnih plamenov.*

*Žvižg siren v nebo vpijočih,
kot vihar razgalil je mlada življenja,
zagrenil je sladka stremljenja
s solzami jokajočih.*

MAJ

*Povodenj sončna
je poplavila nebo
in kot brezkončna
požoltena reka*

*topljenega zlata
zalila je zemljo
in oplodila njivo
majskega sveta.*

*Skrivnost cvetenja
dviga bujne slavloloke
in plete rožne vence
čez narasle toke
sočnega življenja,
ki polje in oživlja,
košati in razpenja
in cvetje v plod spreminja.*

*Na praznik petja
nas vabijo krdela
izbranih ptic,
od ponosnih slavčkov
do drobcenih sinic,
ko vsa dobrava
z njimi bo zapela
uvodni spev poletja.*

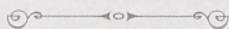
TOMAJ

*Spomin mi rad zahaja v moj Tomaj,
kjer sem preživel svoja mlada leta,
ki so bila z ljubeznijo prežeta
do vsega, kar krasí moj rojstni kraj.*

*Od rojstva je bil moj najlepši raj:
je gmajna, sadno cvetje se razcveta
in brajda je ob brajdi tu razpeta,
so travniki, ograde, borov gaj...*

*Spoznal sem srečo in trpljenje tudi,
ko z občutljivostjo mladostnih rok
sem božal Kras po dobri rodni grudi.*

*Sem slastno pil njegov življenjski sok
in rastel ob človeku, ki se trudi:
zato še danes kraški sem otrok!*

BRIDKO SPOZNANJE

*Oči
nabrekle od solza
in duša
razgaljena
okušajo
gorjupost sveta.*

*Čez nebo
hitijo na ples
oblaki temačni,
razlivajo bes
čez in čez:
otroci so lačni.*

*In vse to,
kot da ni res,
ker lajam
ko pes
sam sebi in tebi.*

PRIČAKOVANJE

*Slutim
nevidno brstenje
še nerojenih misli:
lepo je
čakati
in vedeti,
da kmalu
bodo zabrsteli
poganjki mladi
razgaljenih spoznanj
in se razcveteli
bohotni cveti
razodetja ...*

*Zato je vrtnica
predana
vsemu soncu,
zato je mati
vsa skrbljiva
in utopljena
v zarjo novega življenja,
zato sem jaz
razgrnil
svoje tople grede
v mlado sonce
prerojenja:
saj je že pomlad!*

*Gomila prenaša jeklene pluge,
razkraja se v spačene kepe:
sanjavi obrisi,
krvavi odtisi,
sprostevajo zimske se tuge.*

*Je vzkliknilo v jutranji hlad
srce polno nad:
ozeleneli so holmi?
In veter svetel
potujoč na zapad:
ozeleneli so holmi,
ker zdaj je pomlad!*

M. Žitnik

Čarodejke (x.)

SELITVE, KAKŠNO RAZKOŠJE!

Se vračam z ladjo. Menda bo postanek na Malti. Nekoč je bilo važno sredozemsko središče, takorekoč nepogrešljiva luka. Sedaj je spomin na stroge temparje le spomin, ki je primeren turistom, tudi takim, kakor sem jaz.

Privoščim si sprehod ob divji obali, nekoliko stran od živžava, ki se dogaja med mladimi. V odmaknjenem baru sedim na bleščeče beli stolici in se bašem z doslej neznanimi slaščicami, se odžejam in hočem spraviti banderico na velikem zobotrebču, ki so ga zasadili v sladoled na skrivaj v žep. Oziram se, če me kdo vidi. Saj vem, da bo natakazalučal vse odrabljene plastične kozarce z bandericami vred v smeti, a skušam biti nadvse olikana gostja; plačam in grem k svetli obali.

Nekdo me dohiteva...

"Gospa! Gospa!"

Nekdo me hoče na nekaj opozoriti. Prav mene. Skoraj se me dotakne, ko me dohiti.

"Gospa; pozabili ste cigarete! Tu so!"

Čudno. Skrbelo me je za spominček, in sedaj imam tu mojo sprotno tolažbo. Nekdo zna biti do tujke tako ustrezljiv, da ji prinese pozabljene cigarete.

"Najlepša hvala!"

Prijaznež je začuda vse kaj drugega, kar bi mu pripisala. Mladi gospod je uglajen, prijazen, nekaj še pričakuje po moji zahvali. Ne, le občudujoče gleda vame.

"Še enkrat hvala, oprostite, jaz sem Senta."

"Oprostite, jaz sem tujec na Malti, sem iz Alžirije."

Govori v šolski, a lepi angleščini. Ker se tudi jaz brezskrbno zasmejem, me vabi na pijačo, a od daleč že trobi verjetno moja ladja.

"Hvala, se mi neznansko mudi."

"Said, moje ime je Said!"

Pohitim po kovčke v hotel, izvlečem staro beležnico, pohitim na ladjo, pozdravljam se z

znanci, odplujemo...

Poletne vožnje na ladji sem si želela, in zdaj vdihujem morski zrak, občudujem neizmernost modrin in sinjin, ponoči pa snujem načrte za intervjuje, ki jih bom uresničila čisto po svoje. Poiskala bom neznane davninške zgodbe, kot to delajo radovedni časnikarji iz tujine, ko pridejo na slovenska tla. Nič ne de, če so o starih legendah in zgodovinskih dogodkih že napisali raziskave, mnenja, itd., opisala jih bom v mojih obrisih. Tako nekako, si pravim, kakor je Hemingway obnovil staro irsko zgodbo o ribiču in velikem kitu, čeprav jo je bil v noveli že uporabil Walter Scott! Ukresale so se mi, nove zgodbe na staro temo. Koliko aktualnosti ponavlja nekdanje dileme, ki jih po nobenem vzorcu niso mogli razrešiti.

In smo že v tržaškem zalivu, medtem ko sem jaz v glavnem sanjara ob mesečini in pisarila na krovu, podnevi, zahvaljujoč se znancem in mimoidočim, če so me prijazno opozorili, da so obedi ali kaka skupna čajanka.

Zdrvim v mojo kajuto, vsevprek mečem v kovčke, natlačim umazane cunje v plastično vrečo, pregledujem predale, če sem kaj pozabila.

Nekdo me pozdravlja v čudni italijanščini, in - pred mano je znanec, ki mi je bil prinesel cigarete. Odzdravim v angleščini. Se mu smejem enako prijazno, kot to počne on. Nikakor ga ne bom povprašala, zakaj je tudi on v Trstu. Nisem radovedna. Komaj vlečem težke kovčke. Kot vsi, veseli, da so skoraj že doma.

PREVODI, IN ŠE ENKRAT PREVODI!

Urad za zaposlovanje me je poslal v turistično agencijo, kjer naj bi prevajala iz raznih zapadnoevropskih jezikov. Nič ne bom vihala nosu, saj je po dolgem času v mojih vsakdanjih bilancah končno plača stalnica. Po vsem, kar sem bila doživela kot časnikarka, je to imenit-

na zaposlitev. Tudi potovala bom razkošneje kot doslej.

Uglašenost z zahtevnimi potniki in predvsem potnicami je nekaj, kar mi ni po mojem okusu, a "kocka je padla" in vsak dan bom taka, kot takrat, ko sem se podila po Strasburgu za politiki in njihovimi mnenji. Tukaj prevajam. Hitro, točno, natančno. Vse besede, ki sem jih zbrisala iz slovarja vojnega dopisovanja, se tu rabijo vsak dan; verjetno imam mnogo superlativov na izbiro prav zato, ker sem se jim izognila, ko je pod menoj plapolala ta ali ona zmagovita zastava na bojiščih. Najslabše nekoč in najboljše sedaj o tem potujočem svetu. Zame je odrešilno, da sem najslabše doživela prej. Sedaj pa h kremenitim superlativom!

Največ povpraševanja je po španski obali in španskih otokih. V španščini, se mi zdi, da že sanjam, a tja bom tudi lahko odpotovala kot član agencije. Prevajala pa bom, te zgodbe o prelepih krajih miru in sonca, tja do treh ponoči... Hudo je namreč, da ne iščem več prevajalskih besed v slovarju, ampak po španskih leksikonih, oziroma v njihovih biltenih. Priznam, smo med najbolj iskanimi turističnimi agencijami, tudi zato, ker so naši podatki novi, najnovejši, no, vse mi gre v presežnik! Najbolj se je nad mojimi presežniki zgražala Gizela, da, da Gizela Wiesthaler zdaj pogostokrat potuje, pogosteje, kot jo njen mož vara. Še vedno mu ni povedala, da ona dobro ve, kako, kje in s kom jo vara, on pa si ni še na jasnem, zakaj jo vara. Eno samo varanje. Gizela mi pogostokrat prinese rože, nekajkrat mi je darovala tudi bizarne vaze. Ima popolnoma svojski odnos do potovanj. Najraje odpotuje ponoči, najraje je na potovanjih sama. Veliko filma in včasih se bojim, da ji bodo ukradli kamero, filme in bo vik in krik. Gizela je namreč nekam oddolčna, ko zahteva svoje pravice tudi v tujini, tudi tam, kjer si še mi ne upamo povedati svojega mnenja. Ob koncu leta me še vedno nagovarja, naj priskočim na pomoč Angeliki in Feliceju z inštrukcijami, toda jaz komaj kdaj redno spim, inštruiram pa sama sebe in nove uslužbenke, ki so včasih kar zbegane od stroge discipline in dinamike poslovanja. Včasih se tako zapletejo v lastno zmedo, da dobro usmerjajo potnike po njihovih letaliških in ladijskih poteh, a se uštejejo pri prevodu zaimkov v slovenščino in celo v preprostih stavkih.

Bolje da sama vse skupaj vlečem do poznih nočnih ur. Saj mi bodo hvaležne, in kadar bo nagrada za najboljšo, bodo izbrale mene. Želim si daleč, pa ne v kako vojno timorsko območje, ampak v varne kraje.

Med vsem poslovanjem, tipkanjem, prevajanjem, prevažanjem, telefoniranjem in nasmeški publiki, ki jo je bilo v agenciji vsak dan več, sem nekega dne vendarle začudeno opazila za pultom znanca, Alžirca Saida. Tokrat je bil moj nasmešek resničen in sem ga pobarala, ali kaj rabi. Seveda, vozovnico za Rim, ker se iz Francije vrača v Alžirijo, a mora iz Trsta do Rima z letalom. Kako lepo da je v Trstu, me pobara. In jaz:

"Je bilo lepše na Malti."

In me hvaležno pogleda, jaz pa mu rečem, da sem tiste cigarete že zdavnaj pokadila. Ko bi le tega ne dodala tako spontano! Zakaj zvečer, ko smo agencijo, zapirali, me je čakal, ves uglajen in prijazen, vedoč, da bom pristala na njegovo vabilo k morju. Tam da je zagotovo kaka restavracija po njegovem okusu.

Zaklepetala sva se, tako da sem ga s svojim avtom zapeljala do ronškega letališča, kjer je bilo veselo slovo z nazdravljanjem. Menda sem mu dolgo mahala v pozdrav. Le zakaj? Da bi kljubovala svetu? In prav takrat, ko sem se poslavljala od Saida, sem trdno sklenila, da bom prihodnjič rekla, da nimam časa, saj ga res nisem imela. Desetine strani reklamnih programov, stotine stolpičev s ceniki in superlativi na koncu. In prav to je moja rešitev, ker od tega pač moram živeti.

Ne, si rečem, da sem hitro pristala v komunikacijo z nekim tujim bitjem, je antiteza mojemu dotedanjemu izkustvenemu svetu. Vsekakor potrebujem izhodišče iz more, ki mi jo je povzročila vojna izkušnja. In poznejše nerazumevanje ali celo neupoštevanje mojega dela tam, kjer sem ga najbolj pričakovala.

Toda Said je bil hitrejši od mojih načrtov. Se nisem niti zavedala, da sem mu izročila telefonsko številko in naslednjega dne slišim od daleč njegovo nerodno angleščino, zahvaljevanje, obljube, ki jih ne potrebujem neke nežne besede, ki jih nočem razumeti in že trepljam s prstom ob gumb, tako da se zdi, da so najin pogovor prekinili neki neznanci. To sem storila v upanju, da sem sledila svojemu načrtu.

(dalje prihodnjič)

Peter Merku

Iz spominov na starše

(XXVI.)

Ko smo se po bombnem napadu znašli vsi trije pred vhodom v galerijo na ulici Guido Reni, smo, srečni, da smo živi, šli po stopnicah do ulice Franca. Hiša na stičišču ulice Reni z ulico Franca je bila na pol porušena. Vseeno bi lahko šli do ulice Laghi, kjer je bil vhod v hišo Diminijevih, a po tisti poti ne bi mogli v ulico Locchi, kjer smo stanovali. Hiša, v kateri je bilo zaklonišče, je bila porušena, hiša na nasprotni strani ceste tudi, ruševin pa je bilo za dve nadstropij visoko. Pavle je nama pripovedoval, kako razumno so se obnašali ljudje v zaklonišču. Ko se je hiša začela rušiti, so držali robec pred usti in dihali skozenj, da bi se branili prahu. Takoj po končanem alarmu je verjetno skupina UNPA [Unione nazionale protezione antiaerea, t.j. Narodna zveza za protiletalsko varstvo] opazila, da ruševine blokirajo varnostni izhod zaklonišča. Začela jih je nemudoma odstranjevati in kmalu osvobodila nesrečneže, ki so bili tam ujeti, vključno s Pavletom. Pravim 'nesrečneže', ker so skoraj vsi bili ob stanovanje in imovino. Zaradi ovir smo torej morali iti domov po daljši poti. Naša hiša je hvala Bogu še stala. Pavle se je preoblekel in skupaj smo začeli popravljati majhne okvare v stanovanju, ki jih je povzročil tlačni val eksplozij. Največje preglavice so nam povzročale razbite šipe. Ker jih ni bilo več na prodaj, je bil oče prisiljen jih nadomestiti s ploščami vezanega lesa.

Zmanjkala je elektrika in tudi voda. Električni tok je bil prekinjen do 12., vodo pa smo dobili šele 22. septembra, tako da sem do takrat moral večkrat na dan hoditi ponjo do bližnjega javnega vodnjaka na južnem delu trga Carla Albertto. Plina tudi ni bilo. Da smo si lahko kaj skuhal, smo morali reaktivirati zidani štedilnik, ki je še vedno stal v kuhinji. Z gorivom nismo imeli posebnih problemov, saj

je med bližnjimi ruševinami bilo na razpolago nič koliko lesa.

Razdejanja v okolici je bilo veliko. Okoli naše hiše je padlo 10 bomb. V kakšni razdalji - tega ne morem več rekonstruirati. Takrat sem se po vsakem bombnem napadu razgledal in v črtež okolice zabeležil, kam so padle bombe. Na žalost se je črtež izgubil neznano kam. Vem pa, da je ta bombni napad prizadel posebno naš mestni predel zaradi bližnje tovarne strojev in Sv. Jakob zaradi ladjedelnice. Nam najbližja stavba tovarne je bila tista, kjer so delali modelarji, zato je bila polna barv in drugih vnetljivih snovi. Gorela je cel dan in celo noč. Zaradi nevzdržne gorkote so gasilci bili prisiljeni gasiti požar iz večje razdalje. Trudili so se na vso moč tudi ponoči, pa ni pomagalo nič, vse je zgorelo do tal. Celotnemu dogajanju smo lahko sledili z našega okna v spalnici. Spominjam se, da se je temperatura okoli nas stalno dvigala, tako da smo bili tudi ponoči zelo malo oblečeni, toda bali smo se, da bi plameni, ki so bili višji od hiše, zajeli še nas. Pri vsej zavzetosti ubogi gasilci niso bili kos situaciji, ker so njihove vodne cevi bile stare, zrabljene in propustne.

15. septembra 1944 je izšla večjezična revija, kot se je za multikulturni Trst spodobilo, 'Adria Illustrierte', ki je na prvi strani pod naslovom 'Sonntag der Tränen' [Solzna nedelja] objavila prav fotografijo hiše Diminijev.

Najbolj zaskrbljujoče je še vedno bilo Pavletovo stanje, ki je sicer ozdravel, a ni smel več bivati v

Levo: na desni je videti na pol porušeno hišo na stičišču ulice Reni z ulico Franca. Desno: hiša 'Diminijevih' z dvorišča. Spodaj levo ozki vhod zaklonišča.

Levo: stavba 'modelarjev' v Tovarni motorjev iz 'opazovalnice'. Desno: 'Diminijeva' hiša iz "Adria Illustrierte".

vlažnih prostorih in je bil še vedno potreben posebne nege. In suho zaklonišče je bilo odtlej neuporabno. Ni nam preostalo drugega, kot da se je preselil k noni, kamor sem po šoli zahajal tudi sam, tam kosil in pisal naloge. Spal pa sem vedno doma.

Alarmi so postajali vse pogostejši in vedno daljši. 4. oktobra 1944 se je na primer 188. alarm začel ob 9.26, končal ob 14.55, trajal je torej pet ur in pol! 20. oktobra smo imeli pet alarmov: od 9.28 do 9.47, od 10.25 do 12.10, od 13.25 do 14.26, od 14.35 do 14.48 ter od 14.51 do 15.12. Lahko si je predstaviti, kaj smo utegnili narediti tistega dne. Nič! Od jutra do poznega popoldneva smo se vadili v tekanju. Zgodilo se je, da nismo niti utegnili priti iz galerije na sveži zrak, ko smo že morali obrniti pete, se vrniti v galerijo in spet čakati. Ko sem bil pri noni, smo šli vsi skupaj v posebno zaklonišče: v zvonik cerkve sv. Vincencija Pavelskega v bližini ul. Sette fontane. Med vojno so ugotovili, da so prav zvoniki zelo stabilni, torej relativno varni. Tja se je zatekalo zelo malo ljudi, vedno isti so bili, med njimi tudi duhovnik, tako je kaj kmalu ta mala družba postala nekaka velika družina. Čas, ki sem ga prebil v zvoniku, je bil nadvse zanimiv. Vzpenjal sem se po stopnicah do višjega okenca, od koder sem imel razgled na strehe okolišnih hiš. Tudi ko so krožila letala, sem jih od tam lahko opazoval. Teti pa sta me v takem primeru vedno hoteli imeti blizu, da bi bili skupaj. Čeprav nerad, sem največkrat ubogal, posebno takrat, ko so nad nami leteli težko natovorjeni bombniki. Takrat sem se namreč začel pošteno bati!

Ko sem se 16. novembra zjutraj bližal šoli, sem opazil, da jo obkrožajo nemški tanki. Takoj sem z velikim zadovoljstvom in olajšanjem ugotovil: pouka danes ne bo! Nemci so šolo rekvirirali za nekaj dni. Danes moram priznati, da moje zadržanje

sem le izdelal, in me je šel vpisat v višji razred, je redno plačal polno šolnino. Zato se je nemalo čudil, ko so ga v tajništvu kdaj kasneje spraševali, zakaj ni plačal samo polovično, ko sem tako dobro zaključil prejšnje šolsko leto. Nedavno tega je žena med mojimi tedanjimi beležkami odkrila stavek, ki nazorno predoči, s kakšnimi občutki sem zahajal v šolo. Glasil se: "Santa Maria di grazia piena, fa' che suoni la sirena" [Sveta Marija, milosti polna, daj da zatuli sirena]. Ko bi se to zgodilo, bi namreč tisti dan ne bilo treba iti v šolo; rešen bi bil morečega strahu. Nič čudnega torej, če sem se tistega dne, ko je šolo zasedla nemška vojska, veselil kot malokdaj.

Nekaj tednov pozneje smo presenečeni ugotovili, da se je kolona nemških tankov skrila med drevesi v parku pri Sv. Andreju. Bili so povsem novi nemški tanki tipa 'Panther', ki so se premikali izredno hitro. Spremljali so jih vojaški kamioni. Na velikem asfaltiranem prostoru so parkirali kamion s telegrafom ali s čim podobnim, ker je bil opremljen z veliko anteno. Med grmovjem pa je bilo skrito luksuzno opremljeno vozilo komandanta. Kar me je najbolj prevzelo, je bil relativno velik prostor sredi vozila z mizo in s podom iz posebno lepega parketa. Radoveden, kot sem pač bil, sem se več dni motal okoli teh vozil, ker me je vse izredno zanimalo. Nekega dne sem se ob sončnem zatonu pogovarjal celo s telegrafistom, ki je globoko zamišljen zrl v morje. Bil je mlad fant, doma iz Königsberga (danes Kalinigrad) v vzhodni Prusiji. Pripovedoval mi je, da ima hčerkico, ki je še ni videl, a da je zelo v skrbeh, ker že nekaj mesecev ne dobiva sporočil od žene, tako da niti ne ve, če je sploh še živa. Konec avgusta 1944 je bil Königsberg bombardiran in decembra je Rdeča armada vkorakala v vzhodno Prusijo.

(dalje)

Poročilo majorja Darewskega (V. in zadnji del)

Ureja Ivo Jevnikar

SPLOŠNA VPRAŠANJA¹

1. Ujetih Slovencev iz Italije partizani ne sprejemajo dobro in jim ne zaupajo.
2. Slovenci so skoraj vsi megalomani in mislijo, da so središče vesolja.²
3. Mnenja sem tudi, da se zvezni častniki iz nobenega razloga NE SMEJO spuščati v politiko ali opredeljevati v strankarskih zadevah.
4. V vsaki resni zadevi, ki se tiče drugih zveznih častnikov, bi moral tisti častnik, ki je vprašan za mnenje, vedno podpreti svoje tovariše častnike.
5. Obstaja rek, ki je zelo resničen: "Trije Srbi - en pevski zbor, dva Slovenci - tri politične stranke."
6. Političnim komisarjem na splošno ne gre zaupati.
7. Lire so povsod sprejemali in nisem imel priložnosti, da bi uporabil zlato. Na potovanju iz GŠ SLOVENIJE sem se enkrat ali dvakrat poslužil dolarjev, ki sem jih dal ljudem, ki so že bili v ZDA. Lire so sprejemali na jugu tja do KARLOVCA - ZAGREBA. Pod to črto kune in dinarji. Menjava: 7 kun = 1 lira (partizani pa menjavajo le po 5 kun za 1 liro). 1 kuna = 1 dinar. Nemških mark ne sprejemajo.

Priloga o opremi

Ob temeljnem poročilu je maj. Darewski napisal še več prilog.

V prilogi "A" o opremi podrobno opisuje opremo, ki jo je dobil za misijo: obleko, orožje (brzostrelka Sten, samokres Luger, 2 ročni bombi, 200 krogel, dva noža), prvo pomoč, brivski in higienski pribor itd. Izreka pa tudi svojo oceno o standardni opremi britanskih vojakov na takih misijah. Mimogrede pove, da je prehodil približno tisoč milj in na sebi ali v nahrbtniku nosil vso opremo ter da je tudi pozimi veliko spal na

prostem, pri čemer kratko opisuje tudi podnebje na Primorskem.

Vodilni partizani

V prilogi "B" je Darewski na slabih štirih straneh kratko označil devet vodilnih partizanov, ki jih je поблиže spoznal na Primorskem ali pa tudi ob vračanju v bazo.

Opisani so naslednji: tov. Luka (pravega imena, Franc Leskošek, ni poznal), dr. Aleš Bebler - Primož, tov. Novljan (zanj je sam napisal, da je to Lado Ambrožič), tov. Tomaž (sam je v oklepaju zapisal še Dušan Kveder), dr. Jože Vilfan (oznake "tov." ali "dr." najdemo v angleškem izvirniku), Marija Vilfan, tov. Tovor, tov. Ahac (torej Dušan Pirjevec), tov. Pirc. Za vsakega je vsaj približno zapisal starost, telesno višino, jezike, ki so jih govorili, poklic, značajske lastnosti, osebni odnos do njega in seveda zadolžitev v partizanskem gibanju oz. komunistični partiji.

Tako je o Leskošku zapisal, da je dobro razporejen do Britancev, vendar meni, da so obljube o britanski pomoči šala, kar naj bi dokazovalo ravnanje z Darewskim glede spustov materiala.

O Beblerju je zapisal, da govori dobro angleščino in da obvlada slovenščino, srbohrvaščino, francoščino, nemščino, španščino, poljščino in ruščino, da je prepotoval Evropo, se boril v španski revoluciji, ko je bil tudi težko ranjen, in živel šest mesecev v Angliji, da je iz ugledne družine in član prvotne komunistične partije. O njem je še poročal, da je prvovrsten mož, ki bo storil vse, kar bo mogel, "da bi nam pomagal". V vsem času bivanja maj. Darewskega med Slovenci se je izkazoval kot njegov velik prijatelj, opozarjal pa ga je, da so ljudje zelo razočarani nad dejstvom, da imajo med sabo britanskega zveznega častnika, vendar niso prejeli nobene britanske pošiljke z oskrbo: "Ena sama pošiljka bi spremenila celotni položaj in ljudje bi verjeli razlagi, zakaj ste tukaj."

¹ Temeljno poročilo maj. Darewskega, ki obsega še šest prilog, ima po svojih 77 točkah še teh dodatnih 7 točk.

² Dobesedno bi angleški stavek prevedli: "in mislijo, da je njihov kotic na zemljevidu začetek in konec vsega".

SLOVESNOST V PALJEVEM

V Paljevem v občini Kanal ob Soči je bila 16. marca spominska slovesnost ob 60-letnici spusta prvih treh primorskih padalcev v noči na 18. marec 1943. Rado Semolič, Miro Križmančič in Niko Sever so poiskali stik s partizani in se jim pridružili. Nekaj minut prej pa so se Anton Božnar, Venceslav Ferjančič in Bojan Koler spustili nad Smrečjem pri Logatcu, kjer so jih pričakali slovenski četniki. Vse je s pomočjo prof. Ivana Rudolfa na Bližnjem vzhodu izurila britanska obveščevalna služba. V naslednjih mesecih so sledile, vendar le k partizanom, še druge skupine, tudi iz druge posebne britanske službe - SOE. Vse so imele nalogo, da zbirajo informacije o sovražniku in pripravljajo pot britanskim misijam ter pošiljanju njihove vojaške pomoči za boj proti nacifašizmu.

Slovesnost sta pripravila območno združenje Zveze borcev Nova Gorica in občina Kanal ob Soči. Ob treh izmed štirih preživelih padalcev, Stanku Simčiču, Ivu Božiču in Cirilu Kobalu, sta bila med številnimi udeleženci in bivšimi borci britanski veleposlanik v Sloveniji Hugh Mortimer z vojaškim atašejem in ameriški veleposlanik Johnny Young. Igral je pihalni orkester Vogrsko, pel domači moški zbor, recitali so mladi, govorili pa so župan iz Kanala Miran Ipavec, nekdanji padalec Stanko Simčič, državni sekretar na zunanjem ministrstvu Samuel Žbogar, ob koncu pa v zahvalo še Drago Požar in Ivo Božič.

Tragični del zgodbe o junaških padalcih je tokrat ostal neizrečen, trojke iz Smrečja pa nihče sploh ni omenil.

Del udeležencev na proslavi v Paljevem. Od leve sedijo: zgodovinar dr. Dušan Biber, nekdanji pripadnik OSS Bob Plan, predstavnik vodstva Zveze borcev Tone Poljšak, britanski veleposlanik v Ljubljani Hugh Mortimer, ameriški veleposlanik v Ljubljani Johnny Young, državni sekretar na zunanjem ministrstvu Samuel Žbogar, britanski vojaški ataše Wilson Lindsay in bivši pripadnik SOE John Earle (foto Dušan Udovič).

Pogled na številno občinstvo (foto Dušan Udovič).

Tudi o Ambrožiču je zapisal, da je dobro razpoložen do Britancev. Hvalil je njegove vojaške sposobnosti. Posebej pa je podčrtal, da je med Slovenci, ki jih je srečal, eden redkih, ki ima čut za humor.

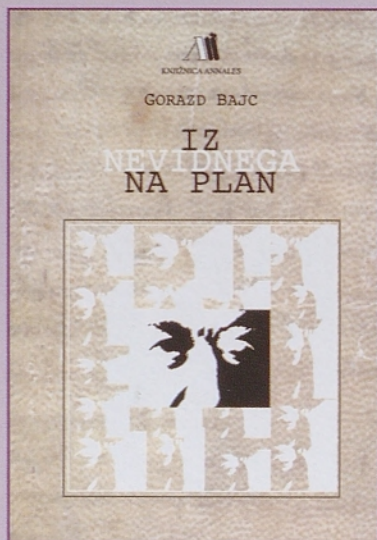
O Kvedru je bil Darewski mnenja, da je v času skupnega bivanja največ storil, da bi miniral britanske pozicije. Vsako priložnost in vsako možnost je izkoristil, da je napadal britanski imperij. Čeprav bi tega ne mogel dokazati, je bil Darewski mnenja, da je bil Kveder najbolj odgovoren za "gestapovski incident".³ Vsekakor je

točno poznal vso zadevo, saj je bil politični komisar in bi bila njegova dolžnost, da razišče "afero".

Pri Joži Vilfanu in njegovi ženi Mariji, ki je bila tolmačka pri Jonesu, je Darewski tudi naštel vrsto jezikov, ki sta jih govorila. O Joži je zapisal, da je dobro razpoložen do zaveznikov, o Mariji pa, da je študirala v Parizu in Nottinghamu in da razmišlja po angleško ter priznava, da je večina Slovencev megalomanov.

O Pirjevcu je zapisal, da je bil ob njegovem prihodu dobrih 23 let star, še nezrel študent, vendar je bil edini politični komisar, ki ga je srečal, ki ni bil popolnoma domišljav in nadut.

³ O tem glej prvi del tega članka, a tudi nadaljevanje.

IZ NEVIDNEGA NA PLAN

Tik pred koncem lanskega leta je Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije v Kopru na 375 straneh s 1308 opombami in bogato bibliografijo izdalo knjigo mladega tržaškega zgodovinarja mag. Gorazda Bajca *Iz nevidnega na plan*. V njej avtor z dokumenti iz angleških arhivov in iz zapuščine prof. Ivana Rudolfa osvetljuje

ozadje nastanka in dela Jugoslovanskega odbora iz Italije, zlasti prof. Ivana Rudolfa in dr. Ivana Marije Čoka, gardnega bataljona na Bližnjem vzhodu in pa skupin primorskih padalcev pri britanskih posebnih službah SOE in ISLD.

Na koncu razdelka je Darewski spet zapisal nekaj splošnih točk:

“Srečal sem na stotine drugih partizanov, civilistov in vojakov, ter se z njimi pogovarjal. Na podlagi teh srečanj sem prišel do naslednjih zaključkov:

1. Ljudje v glavnem zelo simpatizirajo z Veliko Britanijo.
2. Veliko raje bi prejemale pomoč od nas kot od Rusije, vendar jih “silijo” v proruske simpatije bolj skrajni elementi.
3. Priznavajo, da so kot slovanski narod zavezniki Rusije, vendar se na splošno sploh ne zdi, da bi bili navdušeni nad komunizmom.
4. Glede Velike Britanije izkazujejo strašno neznanje, tako da menim, da British Council v LJUBLJANI pred vojno ni veliko delal. Celo barv zastave ne poznajo. Edina pisatelj, ki so ju poznali, sta bila WILDE in SHAKESPEARE.
5. Vse informacije, ki so jih imeli, so bile komunistična protikapitalistična propaganda, pa še ta je bila površna.
6. Mnogi so bili v Angliji ali Ameriki in še imajo sorodnike v teh deželah.
7. Naše radijske vesti poslušajo in jim verjamejo.
8. Slovenci nimajo čuta za humor.”

Pobegli vojni ujetniki

Kot je Darewski napovedal v točki št. 50 svojega temeljnega poročila, je prilogo “C” v 22 točkah posvetil vprašanju zahodnih vojnih ujetnikov, ki so ob italijanski kapitulaciji ubežali Nemcem in so jim partizani ter sam Darewski nudili pomoč. Sprva jim je svetoval, naj se vključijo v partizanske enote, vendar se je potem sprijaznil z njihovo zahtevo, da nadaljujejo pot proti lastnim bazam, ker se s partizani niso ujeli zaradi jezika, različnega načina vojskovanja in življenja. Kot jetniki na begu tudi orožja za samoobrambo niso hoteli nositi, kar je povzročalo velike nesporazume s partizani.

Darewski je zato svetoval odločen nastop pri maršalu Titu, da bi vsi prizadeti res pomagali vojnim ujetnikom, da zapustijo državo. Potrebno bi bilo tudi poslati v severno Italijo in v slovenski partizanski štab

posebnega zveznega častnika, ki bi se ukvarjal s temi zadevami.⁴

Darewski je dal še veliko priznanje partizanskim kurirskim zvezam, ki so varno pomagale domov internirancem iz taborišč po Italiji. Teh zvez, je zapisal, bi se lahko posluževali tudi zahodni vojni ujetniki.

V zadnji točki je Darewski ugotovil, da se pri vojnih ujetnikih razvija čisto poseben pogled na življenje, kar je seveda naravno po mesecih internacije, vendar jim nikakor ni v korist.

“Gestapovska afera”

V prilogi “D” Darewski išče razloge za nesporazume s partizanskim vodstvom na Primorskem. Najde pa jih predvsem v dejstvu, da mu ni uspelo doseči, da bi iz baze s padali spustili med partizane na njegovem območju tako pričakovano in večkrat obljubljeno orožje in drugi material.

Na slovenskem glavnem štabu pa je tudi spoznal, da ima nasprotnika v majorju Jonesu. O njem ni zapisal lepih izrazov, temveč je podčrtal, da se mu je lagal, da mu ni dovolil uporabe radiooddajnika in da ga je vseprek oviral. ➡

⁴ Jeseni 1944 je k 9. korpusu res dospel s temi zadolžitvami kapetan Slattery iz službe “A Force”.

☞ Že na začetku mu je Jones povedal, da je "majhna riba" in da bo moral dolgo čakati na razgovor z vodilnimi v štabu. Po treh dneh je sam prosil za sprejem, ga takoj dosegel in dobil še občutek, da tri dni ni iskal zvez z njimi. Na vprašanje, zakaj je bil odpoklican, je dobil odgovor, da je prišla iz Primorske obtožba, da je bil v stikih z gestapom, z odpoklicom pa da je soglašal Jones.

Glede gestapa je Darewski zapisal, da so mu bili partizani 1. novembra 1943 v Cerknem z veseljem sporočili, da so uničili gestapovsko mrežo. Še naprej se je svobodno premikal, to pa bi ne bilo mogoče, ko bi ga bili česa sumili. Zato je ponovil, da je razlog za nesporazume razočaranje partizanov glede pošilk.

Darewski pa je priložil tudi pismo, ki ga je 10. februarja 1944 politični komisar glavnega štaba Boris Kraigher naslovil na Jonesa. V njem je govor o razkritju gestapovske vohunske mreže, ki naj bi jo vodil inž. Ranzinger.⁵ Ta pa naj bi med zaslišanjem omenil stike z Darewskim. Zaradi tega so partizani zahtevali njegov odpoklic, je še zapisal Kraigher.

Priloženo pa je še eno pismo, brez datuma, v katerem politični komisar na Primorskem Kveder vabi Darewskega, naj se vrne v glavni štab Primorske.⁶

Odnos partizanov do Britancev

V prilogi "E" Darewski opisuje razvoj odnosov med partizani in Britanci, kot ga je opazoval na terenu.

Ob prihodu so Angleže sprejeli z navdušenjem. Naravnost razkazovali so jih na mitingih, saj je šlo za priznanje partizanskemu gibanju, ki je dvigovalo moralo in pomagalo pri novačenju borcev.

Navdušenje pa se je ohladilo, ker ni bilo pošilk materiala, ker so se vojni ujetniki obnašali zelo slabo (svetla izjema je bil Novozelanec Frank ali John Denver, ki je bil pribežal iz Grčije in se je dve leti boril skupaj s partizani) in ker so politični komisarji stalno delali proti njim.

Ves čas pa je bil v odličnih osebnih stikih tako s partizani kot s civilisti. Tudi na poti h glavnima štaboma Slovenije in potem Jugoslavije so prebivalci gledali nanj z veliko simpatijo.

Ljudje bi raje imeli Britance kot Ruse, čeprav so z Rusi povezani po krvi in so Rusi čudovito vojaško napredovali, je menil Darewski. Komisarji pa so razpihovali nezaupanje v britansko zunanjo politiko, saj so med drugim vedno omenjali Londonski pakt iz leta 1915, ki je bil dodelil Primorsko Italiji.

Darewski je bil mnenja, da se ljudje bojijo komunizma in da bi na svobodnih volitvah bolj podprli kako jugoslovansko nacionalno stranko kot pa jugoslovansko komunistično partijo. Za kralja ni opazil posebnih simpatij, vendar je bil mnenja, da bi večina sprejela njegov povratek. Ljudje vsekakor ne razumejo, zakaj Britanci istočasno podpirajo kralja in partizane. Darewski je še zapisal, da ljudje zelo poslušajo radio London, ki bi moral večkrat omenjati Tita. Izredno veselje je zaznal, ko je radio oddajal partizansko pesem Hej brigade.

Ceniki

V prilogi "F" je Darewski navedel še primerjavo cen posameznih artiklov v Zagrebu in Karlovcu 18. februarja 1944, višino nekaterih plač in uporabnost lire oz. kune.

Hammondovo poročilo

Ob poročilu maj. Darewskega in prilogah je v britanskem državnem arhivu še nekaj več kot eno tipkano stran dolgo poročilo o tem, kar je povedal seržant Hammond, ko se je vrnil s terena 9. maja 1944.⁷

Kot smo videli, se je s padalom spustil skupno z Darewskim, vendar v poročilu ne omenja vseh članov skupine, ki jih je naštel vodja misije. Poleg Darewskega in sebe izmed padalcev, s katerimi je imel stik v Sloveniji, omenja Božiča, Simčiča in Černigoja.

Že novembra 1943 ga je Darewski poslal k maj. Jonesu, ker ni bil zadovoljen z njim. Pot pa se je zelo zavlekla zaradi nemške ofenzive in potem napada slepiča. Zaradi načrtovane operacije so partizani spravili Hammonda celo v kliniko sredi Trsta, a so ga raje spet odvedli na varno v Branico, kjer je bil ob odlični oskrbi na zdravljenju in okrevanju od 24. decembra 1943 do 2. aprila 1944. Nato se je podal v Semič do Jonesa, od tam pa so ga poslali nazaj proti britanski bazi.

Konec

⁵ Glej op. 2 v prvem delu tega članka.

⁶ Na to vabilo verjetno misli Darewski v točki št. 66 temeljnega poročila. Gre torej za november 1943.

⁷ PRO, WO 202/520, Statement made by Sgt. Hammond on return from operations 9th May 1944.

Mitja Petaros

Sv. Jurij v numizmatiki

Sv. Jurij je zelo čaščen svetnik po celem svetu. O njegovem življenju ni točnih zgodovinskih podatkov. Baje je bil rimski vojščak višjega rodu (verjetno častnik) iz Kapadokije (danes Turčija), ki je umrl mučeniške smrti okoli leta 305 po Kr., za časa Dioklecijanovega preganjanja kristjanov. O njegovem mučeništvu obstaja mnogo legend, ki so vse zelo neverjetne in pretirane. Verjetno je res le to, da je bil po strašnem mučenju obglavljen. Največkrat pa je svetnik upodobljen, medtem ko s sulico prebada zmaja. Legenda (ki pa se je pojavila šele v 11. stoletju) pripoveduje, da je nekoč živel zmaj, ki je s svojo gorečo sapo uničil vsakogar, ki se mu je približal. Prebivalci kraja, kjer se je zmaj nastanil, so ga vsak dan hranili z dvema ovčama, da bi si pridobili njegovo naklonjenost in jim ne bi škodoval. Ko pa so ovce zmanjkale, so mu ponujali človeške žrtve, ki so jih izžrebali med mladimi iz bližnjega mesta. Zgodilo se je, da je bila izžrebana kraljeva hči in niti samemu kralju ni uspelo, da bi se uprl žrtvovanju lastne hčere, ki se je jokaje odpravila lastni usodi naproti. Po naključju je tedaj mimo prijezdil Jurij, ki se je takoj ponudil, da bo rešil dekle v Kristusovem imenu. Res je zajahal svojega belega konja in hudo ranil zmaja s sulico, nato mu je ovil pas okoli vratu in ga ponudil princesi, tako da ji je ranjeni zmaj sledil kot polit kuža. Jurij in dekle sta se odpravila proti mestu z zmajem na vrvi. Ljudstvo se je ob njihovem prihodu močno prestrašilo, a sv. Jurij jih je prepričal, da bi se spreobrnili h Kristusu veri (in res so se vsi, vključno s kraljem, tako da je Jurij krstil 15.000 ljudi), nato je pokončal zmaja, kot je bil obljubil. Do tu legenda. Naj kot zanimivost dodamo, da je zmaj v zahodni mitologiji vedno predstavljal krilato pošast (v njegov resnični obstoj so ljudje verjeli vse do dobe razsvetljenstva), ki bruha ogenj. Mnogo je legend in pripovedk, ki opisujejo izredno hudobne zmaje, ki pustošijo po mestih in vaseh in zahtevajo človeške žrtve ter so varuhi neizmernih zakladov, skritih v globokih jamah. Obratno so na daljnem vzhodu od nekdaj zmagi pozitivne figure, saj delijo padavine in očiščujejo ozračje, zato jih tudi častijo.

Jurijevo ime in slavo so v Evropo prinesli križarji, tu so ga v srednjem veku izredno častili, saj je postal simbol viteštva. Tako ga imajo kot zavetnika mnoge dežele, mesta in redovi. Pri Slovencih ima praznik sv. Jurija posebno veljavo in je razširjen po vseh slovenskih pokrajinah. Zato etnologi sklepajo, da je med Slovenci sv. Jurij nadomestil kako pomembno spomladansko božanstvo, ki so ga častili pred pokristjanjevanjem in je tako krščanski svetnik sprejel vlogo, ki sploh ni bila povezana z njegovim življenjem; pripisovali so mu zaslugo, da je narava spet ozelenela in je mogla živina spet na pašo - v kmečkem življenju spada sv. Jurij med najpomembnejše svetnike. Po ljudskem koledarju je postalo Jurjevo začetek pomladi in so zato ta dan še posebno slavili (a zaradi nekdanje cerkvene razdelitve so god sv. Jurija praznovali v krajih severno od Drave 23. aprila, medtem ko so ga obhajali južno od Drave dan kasneje, 24. aprila - še danes nekateri koledarji postavijo sv. Jurija na 24. april). Ljudska domišlija si je to razliko v datumu razlagala po svoje z različnimi legendami; sam boj pomladi z zimo je postal prispodoba boja svetnika z zmajem. Narava naj bi bila na jurjevo že zelena, zato so mu povsod pravili "Zeleni Jurij". Slovenci so nekoč praznovali Jurjevanje s posebnim obredom, tako praznovanje pa je danes skoraj popolnoma zamrlo (resnici na ljubo ponekod spet uvajajo ta prastari običaj). Vaški fantje so nekoč iz svoje srede popolnoma ovili v zelenje (ponavadi v brezovo "kitje" - vejice) od nog do glave, tako je predstavljal Zelenega Jurija (v rokah je držal zeleno brezo, na kateri so viseli rdeči trakovi) in so v skupini koledovali od hiše do hiše. Pred vrati so prepevali jurjevske kolednice (medtem je Jurij plesal in uganjal norčije), gospodinja jih je obdarovala z jajci, klobasami, včasih s kolačkom in pred odhodom je Jurij zaželel vso srečo družini in hiši. Če se je zgodilo, da bi jim kje ne dali ničesar, so juraši Juriju odtrgali vejico, jo vrgli čez streho, gospodinj pa zaželeli, da ne bi kokoši vse leto nič nesle. Zvečer, ko so obhodili vso vas, pa so si dobrote razdelili in jih največkrat skupaj pojedli ob kresu, saj so ponekod ob tem prazniku tudi kresovali.

Sv. Jurij je zavetnik viteških rodov, skavtov, kmetov, rudarjev, kovačev, sodarjev in sedlarjev, bolničarjev, umetnikov, vojakov, ujetnikov, jezdec; pripomore proti vojnim nevarnostim, skušnjavam, kugi; priprošnjik je za vreme in v stiski. Ob tem je zavetnik mnogih dežel in

Podoba sv. Jurija na reverzu britanskega zlatnika.

mest: je zavetnik Anglije, Švedske, Portugalske, Madžarske, Grčije in Gruzije (ki celo nosi ime po tem svetniku - Georgija), med mesti, katerih je patron, sta tudi Genova in Ljubljana (kapela na ljubljanskem gradu mu je posvečena). Zato so v teku stoletij temu pomembnemu svetniku mnoge kovnice po Evropi posvetile najrazličnejše kovance. Od srednjega veka dalje so na italijanskem polotoku kovali vrednejše novce s podobo sv. Jurija npr. v Piemontu, Ferrari, Mantovi in seveda Genovi; po Evropi pa na Saškem, v Rusiji, na Bavarskem, v Srbiji in Veliki Britaniji. Skoraj povsod je upodobljen svetnik na konju v trenutku, ko prebada zmaja, tako da ga z lahkoto prepoznamo. V šestnajstem stoletju so grofje Gonzaga iz Mantove kovali veliko grošev in dukatov s podobo sv. Jurija.

Kot povedano, je na zahodu sv. Jurij svetnik, ki so ga največ častili v srednjem veku in je postal tudi zavetnik križarjev. Španski kralj in cesar Carlos V. (1535-1556) je svojo vojsko spodbujal proti protestantom ob kriku "Sv. Jurij". Na Angleškem je Richard Levjesrčni imel sv. Jurija za osebnega zavetnika, leta 1222 pa ga je Henrik III. razglasil za zavetnika Anglije. Edvard III. je leta 1348 vzpostavil bojni krik "Saint George for England". V tem obdobju so tudi ustanovili viteški red Sv. Jurija, ki obstaja in je v veljavi še danes. Na Angleškem je svetnik tako pomemben, da še danes kujejo na reverzu angleških zlatnikov (po 5, 2, 1 in 1/2 funta, pravilno angleško jim pravimo "sovereign") krasno podobo golega sv. Jurija, ki s konja ubija zmaja z mečem (na aversu je vedno profil angleškega vladarja, ki je kraljeval, ko so novčev kovali). Mojestrovino je ustvaril Italijan Benedetto Pistrucci (1784-1855) in krasi angleške zlatnike vse od leta 1817. Take so skovali vsi angleški vladarji od Jurija III. (1760-1820) do Elizabete II., ki še srečno kraljuje od leta 1952. Zanimivo je, da so kovance s podobo sv. Jurija od vedno uporabljali tudi kot talismane, oz. so jih popotniki in vojaki nosili s seboj v žepu, da bi jih obvarovali hudega.

Pred koncem pa še zanimivost glede poimenovanja slovenskih bankovcev: verjetno so mnogi opazili, da 1000 tolarški bankovec splošno imenujejo "jurij". To ime je podedoval iz prejšnjih časov, začeli so ga uporabljati za tisočdinarski bankovec, ki je bil v obtoku po prvi svetovni vojni: ta je imel na aversu risbo sv. Jurija, od tod naziv (jur, jurij, jurček), ki se je kasneje prenašal (po najrazličnejših devalvacijah) na razne bankovce (10 dinarski, 100 dinarski itd.) do današnjega tolarkega tisočaka, ki s sv. Jurijem nima nič skupnega (saj je na njem narisana France Prešeren). Ostaja le naziv, ki opominja na stare, pretekle čase...

Tisočak kraljevine SHS s sv. Jurijem, po katerem se v Sloveniji še danes uporablja naziv "jurij" za tisočake.

Pismo Lada Truhlarja

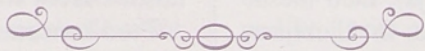
Vladimir Truhlar, predavatelj v Trstu.

Spoštovani gospod urednik,
pri oddaji svoje knjižnice Krožku Virgil Šček mi je prišlo v roke med drugimi papirji tudi pismo Lada Truhlarja, ki sem ga spoznal 1937. leta, ko sem kot študent teologije dobil - pravi čudež - potni list za krajši obisk Jugoslavije. Izkoristil sem ga tako, da sem sledil predavanjem Bohinjskega tedna, ki ga je organiziralo Kocbekovo krščansko-socialno gibanje. S Truhlarjem sem se pogovarjal o njegovih objavah, nekaj krat sva si potem pisala, vendar je mene kmalu pot zanesla drugam, tako da se nisva več srečala razen 1976. leta, ko je predaval v Peterlinovi dvorani.

Ker gre za pomembno osebnost, je prav, menim, da njegovo pismo ne ostane med pozabljenimi papirji; čeprav namreč ne vsebuje nikakršnih odkritij, je zanimivo zaradi načrtov mladega razumnika.

Pošiljam Vam prepis, in če želite, ga, prosim, objavite.

Boris Pahor

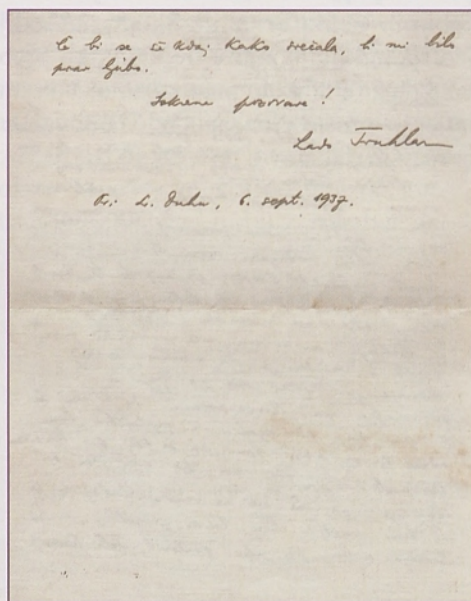
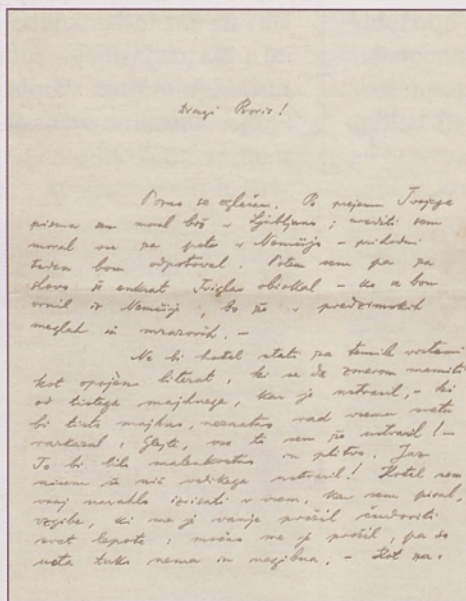

Dragi Boris!

Pozno se oglašam. Po prejemu Tvojega pisma sem moral brž v Ljubljano; urediti sem moral vse za pot v Nemčijo - prihodnji teden bom odpotoval. Potem sem pa za slovo še enkrat Triglav obiskal - ko se bom vrnil iz Nemčije, bo že v predzimskih meglah in mrazovih. -

Ne bi hotel stati za temile vrsticami kot opojen literat, ki se da zmerom mamiti od tistega majhnega, kar je ustvaril, - ki bi za tisto majhno, neznatno rad vsemu svetu razkazal: Glejte, vse to sem že ustvaril! - To bi bilo malenkostno in plitvo. Jaz nisem še nič velikega

ustvaril! Hotel sem vsaj narahlo izrisati v vsem, kar sem pisal, vzgibe, ki me je vanje prožil čudoviti svet lepote: močno me je prožil, pa so usta tako nema in negibna. - Kot zamamljen

Rokopis pisma, ki ga je Lado Truhlar leta 1937 poslal prijatelju Borisu Pahorju.

literat zato ne bom pisal. Rad bi pa pokramljal kot prijatelju, kako mi je bilo, in kako mi je, ob skrivnem svetu, ki nama je obema v nemir in iskanje. -

Na klasični gimnaziji v Ljubljani smo bili v mojih letih literarno močno razgibani. V peti šoli smo začeli z literarnim listom "Žar", prvo leto smo ga samo šapirografirali v 50 izvodov. Potem je izhajal tiskan v 800-1000 izvodih. V "Žaru" sem začel, in pri njem precej delal kot "Iztok" ali pa pod pravim imenom. V šesti, sedmi in osmi šoli sem bil listu sourednik. Na drugi strani smo pisali takrat v "Mentor" (že v peti šoli so me tja sprejeli), potem v "Zoreče klasje", ki sem ga sam urejal, v "Našo Zvezdo". V šesti šoli sem začel pisati tudi v "Mladiko", po maturi tudi v "Dom in svet". Tisti trije sonetje "Labod poje" so bili priobčeni enkrat v zgodnji pomladi 1934 v njem. Potem nisem več priobčeval. Velika ljubezen do filozofije me je vsega prevzela, tudi to je svet, ki opija. Kdor ji je "enkrat pogledal v obraz", mu je "srce bolno" po njej, kakor Cankarju po Vrhniku. Pa literarno v filozofiji nisem umrl. Posebno zadnja leta sem začel spet precej pisati. Sem in tja berem kaj v naši akademiji sv. Cirila in Metoda v Germaniku, ne pošiljam pa nikamor ničesar. Morda je tako najboljša, čeprav večkrat trpim od hlepenj, da bi komu mogel kaj povedati. -

Razumljivo je, da me je bivanje v filozofiji s posebno silo gnalo, da bi enkrat po filozofsko motril tudi tisto polje, ki sem se ob njem toliko mudil. Tako sem zdaj mnogo v "filozofiji lepega", v estetiki. -

Zadnje mesce pa moj duh molči. Mora. Moji raztrgani živci bi se v ognju lepote razpusili v nič, pa naj bi ta lepota vstajala pred oko nad literarnimi pokrajinami ali nad brezdni filozofije. - V Bohinju so se mi sile v veliki meri vrnile; vendar je še v meni precej neurejenega. Zdaj me pošiljajo še v Würzburg na Bavarskem, da bi mi še z njim kaj pomagali. 15. septembra bom odšel tja, preje bom pa še kaj po Koroškem poromal. Kje bom pa po povratku iz Nemčije, pa še nič ne vem. Takoj se še ne bom vrnil v Rim, toliko je gotovo. - Od Bohinja se bom pa jutri poslovil. Zelo težko. - Če bi se še kdaj kako srečala, bi mi bilo prav ljubo.

Iskren pozdrav!

Lado Truhlar
Pri Sv. Duhu, 6. sept. 1937

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da je v začetku leta bilo v Sloveniji 120.000 brezposelnih...
- da je neka osebnost v novi slovenski vladi, ki ima hišo na Gorenjskem, želela, da bi se nehalo cerkveno zvonjenje, češ da jo moti, a da so krajani odgovorili, da je v njihovi vasi zmeraj zvonilo in da še bo...
- da je v začetku tega leta bilo v Sloveniji 80 stoletnikov...
- da je bivši dopisnik slovenske RTV iz Bruslja in zdaj direktor vladnega urada za informiranje, 31-letni pravnik Gregor Krajc na vprašanje časnika MAG-a, ali je veren, odgovoril: "Sem kristjan"...
- da sta Condolanza Rice, svetovalka predsednika Busha za zunanjo politiko, ter zunanji minister Colin Powell temnopolta človeka in da so temnopolti mogotci prisotni v vseh sferah javnega življenja v ZDA, kjer je sicer 12% prebivalcev temnopoltih...
- da so pri vladnem uradu za verske skupnosti v Ljubljani prijavljene tudi naslednje tako imenovane verske skupnosti: Mednarodna šola Zlatega rožnega križa, Ordo templi Orientalis (OTO), Šri Radhakunda - skupnost za zavest Šri Gourange...
- da je v Malaviju, ki ima skoraj nad 10 milijonov prebivalcev, trenutno med 850.000 in 1.200.000 otrok, ki so postali sirote zaradi aidsa...
- da naj bi bil bivši državni predsednik Kučan izrekel ponudbo, da bi država skupaj s Cerkvijo organizirala prenos posmrtnih ostankov škofa Rožmana v Slovenijo, a da naj bi bila Cerkev ponudbo zavrnila z zahtevo, naj najprej pride do obnove kazenskega postopka proti pokojnemu škofu...
- da je imel veliki Slovenec dr. Jože Pučnik v rodni Črešnovcih na Štajerskem cerkveni pogreb, a da se pogreba nista udeležila, kar je pustilo pri mnogih slab ("nedržavniški") vtis, ne predsednik vlade Rop ne predsednik republike Drnovšek...

Iz gradiva o neki prenovi ⁽¹⁰⁾

Nadaljujemo z objavo zaključnega poročila tržaške "skupine za prenovo".

c) Vera in naš čas

Ko govorimo o verskem položaju Slovencev na Tržaškem, se moramo najprej zavedati, da pravzaprav niti ne razpolagamo z zanesljivimi podatki, ki bi nam omogočili primerno in stvarno analizo položaja. A ne glede na to vrzel, so vsem na očeh določena dejstva: tu je upadanje obiska nedeljskih maš in drugih verskih obredov, tu je rastoče neznanje v verskih zadevah, življenjski slog večine ljudi se ne podreja več moralnim pravilom, ki jih narekuje cerkveno učiteljstvo. Vendar pa sekularizacija, razkristjanjenje nikakor ni naš "privilegij": to je proces, ki je globoko zajel vso Evropo in je, če naše razmere primerjamo z nekaterimi drugimi deželami, pri nas šele na začetku. Zato papež ne govori o ponovni evangelizaciji v prenesenem, ampak v dobesednem pomenu.

Pri presojanju našega verskega stanja moramo nadalje upoštevati tudi zgodovino. Trst je najbrž na vsem slovenskem ozemlju področje z najgloblje zasidrano zavestjo mesta. In to ni ravno brez vpliva na versko življenje. Ne le med italijanskim, temveč tudi med slovenskim prebivalstvom Trsta se je že konec 19. stoletja uveljavila meščanska miselnost s svojimi dobrimi in slabimi stranmi: določena širina pogleda, kozmopolitsko čutenje, pa tudi svobodomiselnost, ljubosumno čuvanje lastne avtonomnosti itd.

Upoštevati moramo tudi našo realno številčnost. Ob še tako optimističnih številkah bi nas bilo Slovencev v vsej tržaški pokrajini vseh skupaj za eno veliko rimsko ali ljubljansko župnijo. Če od teh odštejemo vse tiste (to se pravi večino), ki v našem verskem življenju ne sodelujejo, potem je jasno, da lahko računamo le z zelo omejenimi močmi. Sedaj sicer vzdržujemo veliko število organizacij in struktur. A to je mogoče samo, ker pri tem sistematično žrtvujemo kvaliteto. Naše krajevne župnijske skupnosti so res številčno šibke. Če torej delo ne uspeva povsod tako, kot bi želeli ali kakor je bilo morda

nekoč, je najbrž odvisno tudi od tega, da nas je preprosto premalo.

Z ozirom na opisane razmere je zato, vsaj količinsko gledano, prisotnost slovenskih katoličanov v slovenski tržaški javnosti dokaj živa. Na verskem področju: slovenske službe božje v mestu in okolici, župnijske verske skupine, župnijski sveti, Marijine družbe, dobrodelne organizacije, skupina za ekumenizem, prizadevanja za mladinsko pastoralo itd. Na škofijski ravni so nekateri posamezniki aktivni v raznih škofijskih telesih. Na vzgojnem področju: SZSO. V kulturi: izdajanje mesečnika, redno sooblikovanje goriškega katoliškega tednika, delovanje DSI in SKK, vsakoletna Draga, knjižnice, prosvetna društva v nekaterih vaseh in okrajih itd. V politiki: sooblikovanje politike stranke SSk.

Vsa opisana problematika je na srečanjih za prenovo globoko, a različno odmevala. Eni tudi v procesu sodobne sekularizacije odkrivajo pozitivne vidike, drugi so bolj nagnjeni k pesizmu. Vsem pa je skupna zavest, da se ne moramo več zadovoljiti zgolj s pasivnim vzdrževanjem obstoječega, ampak da je potreben nov ustvarjalni polet. Delo naj bi bilo bolj povezano, bolj domišljeno, globlje naj seže v zavest sodobnega človeka in sodobnega doživljanja.

č) Sedanji položaj

Od zadnjega srečanja do danes sta minili dobri dve leti. V tem času se je evropska politična geografija korenito preobrazila. Temelji blokovske razdelitve, ki so bili položeni pred 50 leti v Yalti, se rušijo, realni socializem je v razsulu, gradijo se temelji novega, demokratičnega družbenega reda. Papeževa vizija skupnega evropskega prostora "od Atlantika do Uralov" postaja realno upanje Evrope na pragu novega tisočletja. Uresničuje pa se tudi to, kar čedalje močneje ponavlja cerkveno učiteljstvo v dokumentih o socialnem vprašanju: medtem ko popuščajo trenja na liniji vzhod-zahod, se neravnovesje med bogatim severom in revnim jugom vedno bolj kaže kot osnovno nasprotje sedanjega sveta. To postavlja tudi nas, slovenske

katoličane, pred nove naloge in povsem nov scenarij, s katerega, vsaj kar zadeva ideologijo, izginja polstoletni antagonist, ateistični marksizem. Pri presojanju omenjenega dogajanja je za nas še posebnega pomena nauk cerkvenega učiteljstva. Zato bomo morali pri delu upoštevati posebno dva dokumenta, ki nas od blizu zadevata, in sicer socialno encikliko *Sollicitudo rei socialis* in apostolsko spodbudo o vlogi laikov v Cerkvi in v svetu *Christifideles laici*.

Spreminjajo se tudi razmere v SR Sloveniji. Tudi tu postaja pluralizem čedalje bolj aktualna stvar. To postavlja slovenski narod pred nove naloge. Dozorel je čas, da se njegova politična zrelost izkaže tudi v ozračju svobodnejšega in pluralističnega ozračja. Vsestransko odpiranje slovenske družbe tudi katoliški Cerkvi in še posebej katoliškim laikom omogoča vse bolj sproščeno sodelovanje pri graditvi skupne slovenske bodočnosti. Po skoraj pol stoletja prisiljenega molka, kot kaže, dozorevajo stvarne možnosti za ponovno aktivno poseganje vernih v javno življenje. To potrjujeta: tako nastanek nove politične stranke, slovenske Krščanske demokracije, kot tudi novoletna poslanica slovenskih škofov s pozivi slovenskim vernikom, naj se vključijo v slovensko politično življenje. Ti dogodki pomenijo tudi za nas na drugi strani državne meje izziv, ki nas ne more pustiti brezbrizne.

Ne moremo ne podčrtati dejstva, da se je v marsičem med tem časom položaj slovenske narodne skupnosti na Tržaškem poslabšal: spet dviga glavo nestrpni šovinizem, kratijo se nam že pridobljene pravice, po drugi strani pa tudi naša narodna skupnost ne kaže resnične volje do obstanka in napredka. Njeni odgovori na omenjene izzive so šibki in neorganizirani, peša pa tudi njena življenjska moč, kar se kaže posebno pri demografskem padcu.

Naše verske razmere se v zadnjih dveh letih niso bistveno spremenile, bilo pa je izpeljanih nekaj pobud, mimo katerih tudi naša bodoča prizadevanja ne bodo mogla. Med temi je treba seveda v prvi vrsti omeniti ljudski misijon 1989, ki je na verskem-cerkvenem področju krepko razgibal vode, sprožil marsikatero pobudo, ki jo je treba v mejah možnosti ohraniti. Seveda ostaja tudi po misijonu slovenska krščanska skupnost v Trstu maloštevilna (kar povzroča, da se vsi ukvarjamo z vsem - seveda na škodo kvalitete), pa tudi slejkoprej brez tistih sredstev, s katerimi pri svojem delu razpolagamo druga-

če usmerjene organizacije. Seveda pa je to do neke mere tudi normalno, saj spodbuda za delo kristjanu ne more prihajati od takih ali drugačnih materialnih koristi, ampak samo od njegovega idealizma in požrtvovalnosti. Vera v to, kar izpovedujemo, bo tako še naprej ostala najgloblji temelj našega delovanja, po "prenovi" še bolj kot pred njo.

(se nadaljuje)

Vladimir Kos

Lepó Te prosim

*Pomlad cvetov s Teboj je bolj vesela,
o Sveti Duh, skrivnostni gost srcá.
Čeprav oblak čez svod ni čisto bel -
morda nabira še trpljenja kaplje.*

*In vendar - če ni Tebe - vse je prazno
in zraka manjka za najgloblji dih.
Saj svet, naš svet, ni le snovi odraz -
še bolj kot snov, "nádsnóv" želi si v stihih.*

*Pomlad vodá s Teboj je bolj kristalna.
Z lučjo med biseri se veseli,
zaman iskaje sreče črn opal.
A lep je bil s Teboj pogovor z zimo.*

*Pomlad s Teboj je večnih dni podoba;
a zabolí, ko kmalu znova gre,
ah, maj zemljé, in le srebrni rob
pusti v obzorju čopiču poletja.*

*S Teboj poletje v rožnih oleandrih,
v morjá kobaltnem lesku bolj žari.
Spet dober je v počitku najden dan.
Na ples in pesmi slajše zvezd vabilo.*

*Poletje mora spet na pot po svetu,
jesen mu stisne v culico zlatà.
Kjer Ti si, tja v srcé ne zdrkne led;
ogrne se z adventa toplim plaščem.*

*O ljubi, sveti Duh! Kdaj se ob Tebi
- trpeč - bom vendar čutil srečnega?
Kot da Te sploh ne vidim, zdim se slep.
Lepó Te prosim za Nebes očala!*

Antena

KO NE BO VEČ MEJA

Svetovni slovenski kongres je v brošuri Ko ne bo več meja, Nacionalna identiteta Slovencev in Evropska zveza v luči stikov matice z zamejstvom (Ljubljana 2003, 98 str.) objavil gradivo s posveta, ki ga je priredil 1. junija 2002 v Gorici. Sodelovali so referenti iz zamejstva in matice, porazdeljeni v šest tematskih sklopov. Prireditelji so ob koncu objavili še nekakšen povzetek s predlogi za vsestransko utrjevanje skupnega slovenskega prostora.

REŠEVANJE JUDOVSKIH OTROK

Občina Nonantola pri Modeni je v lepo oblikovani brošuri v italijanščini in nemščini izdala katalog razstave I ragazzi ebrei di Villa Emma a Nonantola (Judovski otroci iz Vile Eme v Nonantoli). To za prikaz reševanja judovskih otrok iz Hitlerjevega rajha prek Maribora na Hrvaško, potem v graščino Lesno brdo pri Ljubljani (tam so bili eno leto) in dalje prek Trsta v Nonantolo ter končno v Švico in Izrael. Sestavila sta jo Ombretta Piccinini in zgodovinar Klaus Voigt iz Berlina, ki je o tem objavil tudi knjigo.

Razstava pa je bila pred meseci na ogled tudi v judovskem muzeju v Trstu.

Pri reševanju otrok so odigrali pomembno vlogo tudi nekateri Slovenci, zlasti policijski komisar Uroš Žun.

UMRL ČASNIKAR JOŽE KOREN

V Trstu je 12. februarja umrl nekdanji glavni urednik Primorskega dnevnika Jože Koren. Rodil se je 10. maja 1921 v Velikih Laščah, odrasčal pa je v Prekmurju. Med vojno je stopil v OF. Interniran je bil v Gonarsu, nato je bil v partizanih, večinoma pri propagandi in tisku. Maja 1945 je bil poslan v Trst, kjer je ostal do smrti. Bil je bil prvi glavni in odgovorni urednik Primorskega dnevnika, vendar le nekaj mesecev, v letih 1946-51 pa je bil glavni urednik Ljudskega tednika. Do upokojitve je bil nato spet v uredništvu Primorskega dnevnika, v letih 1971-83 kot glavni urednik. Sočasno je v letih 1955-81 urejal Jadranski koledar. Pisal pa je do smrti. Dejaven je bil tudi v vodstvu SKGZ in drugih organizacijah.

GRENSKO MORJE

Pisatelj Marjan Tomšič je v romanu Grensko morje, ki je izšel na skoraj 300 straneh pri Kmečkem glasu, skozi usodo treh mladih žensk literarno predstavil usodo "aleksandrink", torej 7.000 primorskih deklet in žena, ki so si pred vojno služile kruh v Egiptu kot dojilje, vzgojiteljice in hišne pomočnice. Z zgodovinskimi podatki in osebnimi pričevanji je Dorica Makuc o tem že pred leti izdala knjigo pri Goriški Mohorjevi družbi. Spremno besedo k romanu pa je prispevala mag. Marija Mercina.

UMRL STAROSTA

KOROŠKIH DUHOVNIKOV

V Železni Kapli je 3. marca umrl župnik na Obirskem in kulturni delavec Tomaž Holmar. Rodil se je 14. aprila 1905 pri Gospe Sveti, kjer je bil njegov oče mežnar in organist. Gimnazijo je obiskoval v Celovcu in Ljubljani, kjer je tudi končal študij teologije. V duhovnika je bil posvečen leta 1931 v Celovcu. Potem se je štiri leta izpopolnjeval na Dunaju, kjer se je vključil v slovensko kulturno delo. Navdušen je bil za liturgično prenovalo. Po letu 1935 je služboval na več župnijah. Skrbel je tudi za cerkveno in posvetno petje. Leta 1950 je imel že zgodovinsko pridigo ob blagoslovitvi ljudske šole v Potočah, ko je priporočil staršem, naj vzgajajo otroke v ljubezni do materne jezika. Sledilo je več kazenskih premestitev, dokler ni prišel na Obirsko, kjer je bil župnik več kot petdeset let in je kmalu po svojem prihodu oživil cerkveni in posvetni pevski zbor.

Bil je med ustanovnimi člani Narodnega sveta koroških Slovencev leta 1948, soustanovitelj Krščanske kulturne zveze leta 1953 in pobudnik Zveze pevskih društev, pri kateri je bil do leta 1972 zelo delaven tajnik. Kot je zapisal celovski tednik Nedelja, je prisrčno ljubil svoj narod in ga z besedo in zgledom zagovarjal ter branil. Njegove gromovite pridige so bile jasne, načelne in zahtevne. Zaradi svoje narodne zavednosti je moral v svojem duhovniškem življenju prestatati mnogo krivic, kar pa ga ni upognilo. Leta 2001 mu je Krščanska kulturna zveza posvetila poseben zbornik z naslovom Tomaž Holmar. V njem so njegova avtobiografija, pričevanja prijateljev in znancev ter bibliografija njegovih člankov.

PAOLA IN WALTER GRUDINA

V galeriji Ars v Gorici so 14. februarja odprli razstavo ilustracij zakoncev Paole Bertolini in Walterja Grudine. Po uvodnih besedah Saše Quinzija in nastopu otroškega zbora centra Emil Komel je o obeh avtorjih spregovoril Jurij Paljk.

PESEM MLADIH OB 40-LETNICI

Na Pomorski postaji v Trstu je bila 23. marca revija otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih*, ki so jo posvetili 40-letnici prireditelja, Zveze cerkvenih pevskih zborov, ki ji predseduje dr. Zorko Harej. Nastopilo je 17 zborov, skupno nad 500 otrok in mladih.

foto KROMA

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Društvo slovenskih izobražencev je v februarju nadaljevalo s svojo redno dejavnostjo v Peterlinovi dvorani. V ponedeljek, 3. februarja, so predstavili zbornik "Pogovori srca", ki je izšel v spomin na pesnico Ljubko Šorli ob 90-letnici rojstva. Zbornik sta predstavili prof. Marija Mercina in prof. Marija Pirjevec. V ponedeljek, 10. februarja, sta DSI in Slovenska prosveta priredila tradicionalno skupno Prešernovo proslavo, na kateri so razglasili izid literarnega natečaja Mladike in podelili priznanja Mladi oder ljubiteljskim gledališkim skupinam. Kulturni program so oblikovali igralci Radijskega odra Matejka Peterlin, Nadja Roncelli in Tomaž Susič z branjem odlomkov iz nagrajenih del ter kitarist Bojan Kuret iz razreda prof. Marka Ferija na šoli Marij Kogoj pri tržaški Glasbeni matici. Govor, ki ga je na proslavi imela prof. Majda Artač, smo objavili v prejšnji številki Mladike. Naslednji ponedeljek, 17. februarja, je bil v društvu večer, posvečen ilustriranim učbenikom, ki so izšli v zadnjih petdesetih letih za slovenske šole v Italiji. Predavala je prof. Jasna Merkù, ki je svoj govor podprla s slikovnim

gradivom, sad raziskave, ki je nastala v okviru magistrske naloge v smeri vizualne komunikacije. V ponedeljek, 24. februarja, je Društvo slovenskih izobražencev počastilo dr. Franceta Bučarja, predsednika prvega slovenskega parlamenta ob njegovi osemdesetletnici. 3. marca je v Peterlinovi dvorani na-

stopil prof. Denis Poniž, ki je predaval o slovenski literarni kritiki. 10. marca pa so predstavili knjigo zgodovinarja Gorazda Bajca "Iz nevidnega na plan. Slovenski primorski liberalni narodnjaki v emigraciji med drugo svetovno vojno in ozadje britanskih misij v Sloveniji." O delu sta govorila prof. Jože Pirjevec in avtor. V ponedeljek, 17. marca, je Milan Gregorič predstavil prof. Alda Černigoja in njegov prvenec "Večer pri Maticovih". V ponedeljek, 24. marca, so se v društvu spomnili 70-letnice igralca Antona Petjeta. Igralec je nastopil z odlomkom svojega "Kontrabasa" in odgovarjal na vprašanja o svoji bogati gledališki karieri. Zadnji ponedeljek v marcu je bil gost inž. Miran Pavlin, ki je v Peterlinovi dvorani pripravil zanimivo razstavo svojih fotografij iz tržaških prvih povojnih let.

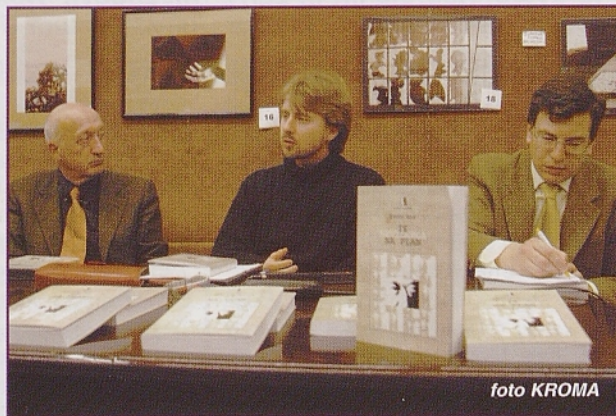

foto KROMA

Predavatelja v Peterlinovi dvorani: prof. Jasna Merkù (zgoraj) in dr. France Bučar. Predstavitve zbornika *Pogovori srca* (levo) in knjige prof. Gorazda Bajca *"Iz nevidnega na plan"* (desno).

UMRL NEKDANJI PREISKOVALEC ZLOČINOV V RIŽARNI DR. SERBO

Dne 20. februarja je na svojem domu v Trstu umrl odvetnik dr. Sergio Serbo, nekdanji sodnik, ki je najbolj znan po obsežni preiskavi o nacističnem zbirnem in uničevalnem taborišču v Rižarni v Trstu. Začel jo je leta 1967, ko je opravil več zaslišanj za nemške sodnike, ki so preiskovali dejanja nekaterih nacističnih zločincev, ki so bili dejavni tudi v Trstu. Uradno pa jo je sprožil leta 1970 in jo sredi velikih težav, a tudi s pomočjo časnikarja Albina Bubniča, nekaterih zgodovinarjev in drugih sodelavcev, pripeljal do preiskovalne razsodbe leta 1975, čemur je naslednje leto sledil odmevni, čeprav predvsem simbolični tržaški proces o Rižarni, ki je široki javnosti razkril, kaj se je med vojno dogajalo v Trstu.

Pri tem delu se je moral dr. Serbo izogibati nevarnosti, da bi se preiskave polastilo takratno vojaško sodstvo, saj bi drugače končala v eni izmed znanih italijanskih "omar sramote", ki so jih odkrili zadnja leta, polne arhiviranih postopkov o vojnih zločinih. Proti mnenju svojih nadrejenih in zahtevam vojaškega sodstva v

Padovi je pred kasacijskim sodiščem ubranil svoje pristojnosti, ni pa bil deležen razumevanja mnogih, ki se niso mogli sprijazniti s tem, da se je v obtožnici (a ne v preiskavi in pri zaslišanjih!) omejil na zločine proti "nedolžnim" žrtvam Rižarne, takim, ki se proti nacifašizmu niso borile z orožjem v roki, ki se niso ukvarjale s političnim, obveščevalnim ali podobnim delom.

Znane pa so tudi druge Serbove preiskave, na primer o atentatu na zbiralnike naftovoda pri Dolini, a tudi o kaki za Slovence neprijetni zadevi. Nekajkrat se je ukvarjal tudi s slovenskimi

jezikovnimi pravicami, saj je na primer leta 1977 kot predsednik sodišča sprejel zahtevo prof. Sama Pahorja in s tehtno utemeljitvijo kot prvi tržaški sodnik poslal v presojo ustavnemu sodišču 137. člen kazenskega postopnika (izključna raba italijanščine pri kazenskih obravnavah), čemur je leta 1982 sledila znana ustavna razsodba št. 28. Kot odvetnik je kasneje branil člene nekdanjega poslovnika tržaškega pokrajinskega sveta, ki naj bi omogočali rabo slovenščine.

Dr. Serbo, ki se je rodil 18. marca 1927 v Trstu, se je namreč nekaj let po procesu o Rižarni kot kasacijski svetnik umaknil iz sodstva in odprl odvetniško pisarno, ki jo je kljub boleznim še dve leti nazaj uspešno vodil. Bil je tudi član nekaterih delovnih teles javne uprave. Bil je izredno bistri, razgledan in kritičen mož, ki si ni delal utvar o človekovi naravi, zato pa se je natančno zavedal človekovih dolžnosti in dostojanstva ter cenil predvsem doslednost, torej skladnost med besedami in dejanji.

ij

SIMPOZIJ O UŠENIČNIKU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Teološka fakulteta sta 25. in 26. februarja priredili v Ljubljani simpozij ob 50-letnici smrti duhovnika in filozofa prof. Aleša Ušeničnika. Nastopili so predsednik SAZU dr. Boštjan Žeks, rektor ljubljanske univerze prof. Jože Mencinger, ljubljanski nadškof dr. Franc Rode in vrsta uglednih predavateljev. Na ogled je bila tudi razstava, ki jo je pripravil prof. Marijan Smolik.

NAGRADA ZA MIRO SARDOČ

Ob Svetovnem dnevu gledališča je Združenje dramskih umetnikov Slovenije podelilo priznanje za življenjsko delo igralki Miri Sardoč, ki od leta 1957 predstavlja enega izmed stebrov Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.

SSG je medtem 26. in 27. marca uspešno gostovalo v gledališču Metastasio v Pratu (Toskana) z Lorcovo Krvavo svatbo v predelavi Damirja Zlatarja Freya.

LJUDJE IN STENE

To je prevod naslova knjige Erika Švaba in Fabia Palme Uomini e pareti, ki je izšla pri založbi Versante Sud v Milanu. V njej sta predstavila 16 vrhunskih alpinistov z vsega sveta, tudi iz Slovenije in vzhodne Evrope. Objavljene so še slike in po tri prvenstvene smeri vsakega opisanega plezalca.

Na predstavitvi v Tržaški knjigarni 2. aprila je o knjigi in avtorjih govoril Dušan Jelinčič.

MARIO MAGAJNA ODLIKOVAN

Med sprejemom ob dnevu slovenske kulture v Trstu je generalna konzulka Republike Slovenije Jadranka Šturm Kocjan v imenu predsednika države izročila častni znak svobode znanemu tržaškemu fotoreporterju in javnemu delavcu Mariu Magajni.

RAZPRAVE PROF. MELIKA

Pri Študentski založbi Litera v Mariboru je z letnico 2002 na 766 straneh izšel zbornik 57 razprav, ki jih je zgodovinar prof. akad. Vasilij Melik napisal v letih 1949-96, izbral in uredil pa jih Viktor Vrbnjak. To je knjiga: Vasilij Melik, Slovenci 1848-1918, Razprave in članki.

PREDSEDNIK HADRIJAN CORSI

Po ukinitvi kraških gorskih skupnosti in osnovanju novih gorskih okolišev v Furlaniji-Juljski krajini je bil 10. februarja soglasno izvoljen za prvega predsednika okoliša za Brda in Benečijo vidni predstavnik Slovenske skupnosti, števerjanski župan Hadrijan Corsi, ki je bil pred tem dolga leta predsednik in nazadnje komisar Briške gorske skupnosti.

SKAVTI

Ob skavtskem Dnevu spomina se je 23. februarja kakih sto tržaških skavtov in skavtinj ter okoli 50 goriških skavtinj in skavtov podalo v Zahomec v Ziljski dolini na srečanje s slovenskimi koroškimi skavti. Teh je sicer manjše število, vendar vztrajajo pri delu v tej vzgojni in mladinski organizaciji.

VEČINA V JULJSKI KRAJINI

Kot 28. zvezek knjižnice Annales je Znanstveno-raziskovalno središče v Kopru izdalo študijo zgodovinarja dr. Egona Pelikana Tajno štetje prebivalstva v Juljski krajini leta 1933. V njem je predstavil štetje, ki so ga opravili primorski duhovniki in ki je v takratni Juljski krajini ugotovilo 545.541 Slovencev in Hrvatov ter 455.389 Italijanov.

AVSTRALSKE KNJIGE

Konec lanskega leta je Prešernova družba v Ljubljani izdala knjigo Pavle Gruden iz Sydneya Ljubezen pod džakarando. Spremno besedo je napisal prof. Matjaž Kmecl.

Ivanka Sluga Škof je v sodelovanju s Slovensko izseljensko matico v Melbourneu izdala spomine pod naslovom Skozi pepel in kri.

Ljenko Urbančič pa je v Sydneyu letos na 242 straneh objavil knjigo krajših zapisov Še nekaj iverja. Pred tem je v treh delih in več izdajah (tudi v angleškem prevodu) objavil knjigo Srečanja, portreti, dejanja.

UMRL DR. MIRT ZWITTER

V Celovcu so 22. februarja pokopali pravnika, gospodarstvenika in javnega delavca dr. Mirta Zwittra. Rodil se je 28. septembra 1917 v Zahomcu. Že pred vojno je bil med vodilnimi mladimi koroškimi Slovenci. Po njej je delal v Osvobodilni fronti za Slovensko Koroško, Demokratični fronti delovnega ljudstva, Zvezi slovenskih organizacij, Slovenski prosvetni zvezi, Zvezi slovenskih združenj itd. Velike zasluge je imel zlasti pri obnavljanju slovenskega združenstva in gospodarstva sploh ter pri pravni pomoči izgnancem in preganjancem.

10. JURČIČEVE NAGRADE

Sklad Josipa Jurčiča, ki sta ga leta 1993 ustanovila Nova revija in Društvo slovenskih pisateljev, da bi spodbujal resnicoljubnost v časnikarstvu, je 10. Jurčičevo nagrado za leto 2002 podelil Radiu Dva - Radiu Agora v Celovcu in komentatorju tednika Mag Ivanu Pucu.

RAJNI PROFESORJI EMIL DOKTORIČ, VILIJEM LENASSI IN EMIL AUERSPERG

V Gorici so 1. marca pokopali dolgoletnega profesorja na slovenskih goriških šolah Emila Doktoriča. Rodil se je 10. julija 1911 v Prvačini. Bil je tudi planinec in priznan amaterski fotograf.

V Kanadi je 17. marca, star 86 let, umrl Vilijem Lenassi, ki je po vojni poučeval na tržaških šolah.

V bolnišnici v Vidmu je 11. aprila umrl dolgoletni profesor nemščine na slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu Emil Auersperg. Rodil se je 4. novembra 1916 v ljubljanski veji rodbine turjaških gospodov. Po upokojitvi je živel v Krminu.

NOVA ZBIRKA BERTA PRIBCA

Istrski (in nekdanji avstralski zdomski) pesnik, pisatelj in esejist Bert Pribac ima novo pesniško zbirko z naslovom Kiss me, Koštabona, poljubi me. Izdali so mu jo prijatelji iz Kopra in Šmarij. Gre za ljubezenske pesmi in baladice. Knjigo je s perorisbami in barvnimi slikami opremil akademski slikar Zvest Apollonio. Predstavitev je bila na valentinovo v Kopru.

STOLETNICA ROJSTVA VLADIMIRJA BARTOLA

Na predvečer stoletnice rojstva pisatelja Vladimirja Bartola so 23. februarja v tržaški mestni četrti Sv. Ivana, v kateri se je rodil, pripravili spominsko akademijo s petjem, recitacijami in več govori.

Založba Sanje, ki zadnja leta izdaja Bartolova dela, je pod naslovom Mangialupi in drugi objavila zbirko njegovih humoresk, za katero je napisal spremno besedo prof. Boris Paternu.

V Društvu slovenskih pisateljev v Ljubljani pa je bil 24. februarja večer, posvečen Bartolu. Pogovor s prof. Borisom Paternujem in prof. Igorjem Škamperletom je vodil tržaški književnik Dušan Jelinčič.

NAŠ ROD

V Argentini so petošolci slovenskega srednješolskega tečaja RAST XXXI., ki ga je vodila prof. Metka Mizerit, pripravili svoj almanah Naš rod. V njem je vsakdo s pogovori, zbranimi podatki, družinskimi in drugimi slikami predstavil svoje stare starše ali druge sorodnike ter njihov domači kraj.

JUDJE V SLOVENIJI

Judje v Sloveniji so 60 let po požigu v Lendavi 27. februarja v Ljubljani slovesno sprejeli zvitek Tore, uradno pa je nastopil rabin Ariel Haddad, ki sicer živi v Trstu. Začasno sinagogo v slovenski prestolnici so odprli januarja. V Judovski skupnosti, ki ji predseduje Andrej Kožar Beck, je 130 članov.

UMRL MILOŠ STERGAR

V Kopru je marca umrl gimnastik, športni organizator in sodnik Miloš Stergar. Rodil se je 5. julija 1910 v Trstu, po prvi vojni pa je živel v Jugoslaviji. V Trst se je vrnil leta 1945 in tu ostal do leta 1953. V tem času je bil med glavnimi organizatorji množičnih telovadnih in politično-fizkulturnih prireditev, kar je leta 1998 popisal v knjigi Množična in športna gimnastika, Fizkulturna organiziranost na Primorskem 1945-1953. Bil je tudi iskan mednarodni sodnik v gimnastiki in športni akrobatiki.

PRIMORSKA POJE 2003

Na gradu Dobrovo se je 7. marca začel niz koncertov letošnje revije Primorska poje. Do 27. aprila je napovedanih 28 koncertov na obeh straneh meje z nastopom več kot 170 zborov in okoli 3.000 pevcev. Prireditelji so Zveza pevskih zborov Primorske, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in krajevna društva.

Na Trbižu je prišlo 23. marca do že tradicionalnega prisrčnega stika s sorodno koroško revijo, in sicer do koncerta Koroška in Primorska pojeta 2003.

STELETOVA NAGRADA

Konservatorsko društvo Slovenije je Steletovo nagrado za leto 2002 podelilo umetnostnemu zgodovinarju dr. Marijanu Zadnikarju za življenjsko delo. Steletova priznanja pa so prejeli Aleš Sotler, Anton Polenec in Damjana Pečnik.

**STEFANO LUSA
O ITALIJI IN SLOVENIJI**

Mladi časnikar italijanskega radia v Kopru Stefano Lusa je 7. marca tudi v Trstu predstavil svojo knjigo Italia-Slovenia, 1990-1994, ki je izšla pri založbi Il Trillo v Piranu, podrobno pa predstavlja italijansko-slovenske odnose v času snovanja in začetkov samostojne slovenske države.

KRIŽ OD NOŠE DO NOŠE

To je naslov knjige na 120 straneh s številnimi slikami in popisi kriških noš, domačij, ljudi, hrane in drugih značilnosti. Sestavila jo je Marta Košuta, februarja pa so jo predstavili v Kulturnem društvu Vesna.

D. JAKOMIN O MUSLIMANIH

Škedenjski dušni pastir in urednik verskega mesečnika Naš vestnik Dušan Jakomin je napisal knjižico Islam in mi. Izdal jo je Dom Jakoba Ukmarja v Škedenju, spremno besedo pa je napisal teolog prof. Drago Ocvirk.

PRIZNANJA MLADI ODER

Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici sta letos že osemindvajsetič podelili priznanja Mladi oder za ljubiteljsko gledališko dejavnost. V Trstu so priznanja podelili na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 10. februarja. Letošnja priznanja na Tržaškem so prejeli: skupina otrok Osnovne šole Frana Saleškega Finžgarja iz Barkovelj, učenci Osnovne šole Alojza Gradnika na Repentabru, skupina učencev Srednje šole Srečka Kosovela z Opčin, Otroški pevski zbor Ladjica iz Devina, Dramska skupina Slovenskega prosvetnega

društva Mačkolje, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin, priložnostna skupina, ki je nastala v okviru mladinskega gledališkega tečaja, ki so ga priredili na Opčinah Slovenska prosveta, Radijski oder in društvo Finžgarjev dom, Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, združeni dramski skupini Športno-kulturnega društva Igo Gruden in Kulturnega društva Cerovlje-Mavhinje. Posebno priznanje je šlo Maji Lapornik za zamisel in režijo skupne Prešernove proslave, ki je bila v Kulturnem domu v Trstu in Centru Lojze Brautu v Gorici.

Najmlajši prejemniki priznanj Mladi oder (levo) in prejemnica posebnega priznanja Maja Lapornik (desno)

UMRL DUHOVNIK IN KULTURNI DELAVEC MSGR. STANKO ZORKO

V bolnišnici na Katinari v Trstu je 1. aprila v 84. letu starosti umrl priljubljeni tržaški duhovnik in kulturni delavec msgr. Stanko Zorko. Rodil se je 21. aprila 1919 v Leskovcu pri Krškem, v duhovnika pa je bil posvečen v begunstvu, 29. junija 1946 v kraju Monte Ortona pri Padovi kot duhovnik ljubljanske nadškofije, kar je ostal do konca. Službovati je začel v goriški nadškofiji. V letih 1946-49 je bil upravitelj vikariata Srednje pri Kanalu in 1947-1949 še upravitelj župnije Ročinj, vendar se je pred pretečo nevarnostjo umaknil v Benečijo. Nato je do smrti služboval v tržaški škofiji: 1949-52 kot kaplan v Bazovici, nato do smrti kot kaplan za Slovence v Rojanu. Ob delu v župniji je vodil Marijino družbo in skrbel za izgradnjo Marijinega doma v Rojanu (odprt 1961, prenovljen 1990), ki je bilo dolga leta središče verskega in prosvetnega dela v tej tržaški četrti. Podpiral je misijone, cerkveno petje, delo z mladino, učil kot katehet na osnovni in srednji šoli, v okviru Duhovske zveze prirejal romanja in druge pobude. Od leta 1965 do smrti je skrbel za nedeljsko mašo, ki jo iz Rojana neposredno prenaša Radio Trst A, prvih 30 let (od 1952) pa je urejal tedensko radijsko oddajo Vera in naš čas. Dolga leta je bilo pri njem tudi tržaško poduredništvo Katoliškega glasa.

LEPI JUBILEJI

Dne 9. marca je na Opčinah pri Trstu obhajal 80-letnico časnikar in ekonomist dr. Egidij Vršaj. V letih 1947-88 je delal v časnikarskem oddelku Radia Trst A. Ob osmih knjigah o gospodarskih vprašanjih v italijanski (1970-97) je v letih 1999 in 2002 objavil še obsežni deli v slovenščini (Jubilej 2000 in Slovenija v Evropski uniji).

Dne 23. marca je v Trnovci v devinsko-nabrežinski občini obhajal 80-letnico odvetnik in politik dr. Jože Škerk. Leta 1947 je bil soustanovitelj Skupine neodvisnih Slovencev, leta 1962 pa Slovenske skupnosti, v kateri je imel donedavna odgovorne zadolžitve. Po ustanovitvi Furlanije-Juljske krajine je bil v letih 1964-68 prvi deželni svetovalec SSK.

Dne 24. marca je v Trstu obhajal 90-letnico duhovnik Franc Zlobec. V duhovnika je bil posvečen v Trstu leta 1939. Služboval je v različnih krajih in imel zaradi verske gorečnosti in narodne zavesti tudi hude težave. Posebej značilna sta zanj marijanska pobožnost in pospeševanje molitve rožnega venca.

JUGOSLOVANSKE VOJNE

Pri Cankarjevi založbi v Ljubljani je izšla nova knjiga tržaškega zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca Jugoslovanske vojne 1991-2001. Gre za slovensko izdajo knjige, ki je že izšla pri italijanski založbi Einaudi z naslovom *Le guerre jugoslave 1991-1999*, vendar je predelana in razširjena, saj sega zdaj do leta 2001 ter šteje osem poglavij in okoli 800 strani.

POSEBNI BATALJONI

Ob 60-letnici zadnjih prisilnih odhodov primorskih fantov v italijanske "posebne bataljone" so pokrajinsko vodstvo zveze borcev VZPI-ANPI, Slovensko kulturno društvo Tabor in Knjižnica Pinko Tomažič in tovariši priredili 23. marca v Prosvetnem domu na Opčinah razstavo in prireditve z govoroma Giorgia Marzija in Cirila Zlobca ter kulturnim sporedom. Zaradi vojne v Iraku je izzvenela tudi kot mirovniška pobuda.

Mlada domača zgodovinarica Sara Perini pa je prav tam 28. marca predstavila izsledke svojega preučevanja posebnih bataljonov, nastopili pa so tudi nekateri pričevalci.

28.910 SLOVENCEV V KANADI

Vodja programa Cenzus pri Kanadsko slovenskem kongresu Stane Kranjc je objavil izide kanadskega popisa prebivalstva iz leta 2001. Izkazalo se je, da je takrat 28.910 Kanadčanov izjavilo, da so njihovi predniki slovenskega izvora. Največ jih je bilo v Ontariu (19.835, od tega 10.505 v Torontu), sledijo British Columbia (3.355), Alberta (2.665), Québec (1.670) in ostale province.

Kapilarno delo Kanadsko slovenskega kongresa je privedlo do tega, da se je uradno število prebivalcev slovenskega izvora v Kanadi krepko zvišalo, saj so bili pri zadnjih petletnih popisih naslednji izidi: leta 1991 - 8.050 ljudi slovenskega izvora, leta 1996 - 25.875 ljudi slovenskega izvora, leta 2001 pa 28.910 ljudi slovenskega izvora. Po ocenah KSK jih je v resnici okoli 40.000. Uradno kanadsko narodno ime za Slovence je "Slovenians", in ne "Slovenes".

ŠE PREŠERNOVE PROSLAVE

Med številnimi proslavami ob Dnevu slovenske kulture je ob osrednji tržaški in goriški prireditvi treba omeniti osrednjo proslavo slovenskih organizacij videmske pokrajine, ki je bila 28. februarja v Špetru. Povetili so jo spominu msgr. Paskvala Gujona. V režiji Marijana Bevka se je zvrstilo več pričevanj, recitacij in petje. Pred tem je bila zadušnica v Ažli.

V Kanalski dolini pa je Slovensko kulturno središče Planika proslavilo Dan slovenske kulture 7. marca v Naborjetu. Nastopila sta pesnik Tone Pavček in kantavtor Andrej Šifrer.

LIPUŠEVA NOVA KNJIGA

Pri založbi Litera v Mariboru je v zbirki Nova Znamenja izšla novela korškega pisatelja Florjana Lipuša Boštjanov let.

NAŠA PESEM 2003

Na 18. tekmovanju slovenskih pevskih zborov Naša pesem 2003 v Mariboru je nastopilo 24 zborov iz matične Slovenije, dva pa sta bila iz zamejstva v Italiji. Oba, mešani zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, in mešani zbor Jacobus Gallus iz Trsta, ki ga vodi Janko Ban, sta prejela srebrno plaketo. Mednarodni žiriji je predsedoval tržaški glasbenik Stojan Kuret.

MUZEJ RICMANJE

Kot prvi zvezek niza Zbirke s te ali one strani?, ki ga izdaja Slovenski etnografski muzej iz Ljubljane v sodelovanju z drugimi ustanovami na obeh straneh meje, je z naslovom Muzej Ricmanje v dvojezični obliki izšel katalog župnijske muzejske zbirke v Ricmanjih, ki jo je ustanovil župnik dr. Angel Kosmač. Popisali so jo študentje Filozofske fakultete v Ljubljani, za tisk pa je gradivo uredila tržaška etnologinja, sodelavka Narodne in študijske knjižnice v Trstu Martina Repinc. Gradivo je tudi na zgoščenki, ki je priložena knjigi. Predstavitve je bila 30. marca v Baragovem domu v Ricmanjih.

foto KROMA

ZGOŠČENKA**METKE GORENŠEK**

V Clevelandu v ZDA je hčerka rajnega tamkajšnjega pevcu in dirigenta Frančka Gorenška dr. Metka Gorenšek poskrbela za izid zgoščenke s posnetki nekaterih pevskih nastopov tega tenorista. Naslov CD-ja je A Tribute to our Dad.

UMRL ARH. SEVER

V Ljubljani je 12. aprila umrl vidni predstavnik poveljne slovenske arhitekture akademik in profesor Savin Sever. Rodil se je 27. junija 1927 v Krškem. Leta 1971 je prejel Prešernovo nagrado, dolgo je bil predsednik Društva arhitektov v Ljubljani in od leta 1988 predsednik Sklada arh. Jožeta Plečnika.

UMRL MILADIN ČERNE

V Gorici je 20. marca umrl prosvetni delavec Miladin Černe. Rodil se je 11. julija 1920 v Gorici. Ukvarjal se je s trgovino in špediterstvom, nekaj časa pa je bil tudi šolnik. V letih 1946-62 je bil tajnik Zveze slovenskih prosvetnih društev, ki je delovala na Goriškem in v Benečiji, v letih 1984-2000 pa je bil agilni predsednik oz. častni predsednik Društva slovenskih upokojencev v Gorici.

ANTOLOGIJA**PROF. DENISA PONIŽA**

Literarni zgodovinar in kritik prof. Denis Poniž, ki je leta 2001 izdal monografijo Slovenska lirika 1950-2000, je zdaj pri Cankarjevi založbi v Ljubljani izdal še antologijo Stoletje slovenske lirike 1900-2000, v kateri s poeno pesmijo predstavlja sto avtorjev.

PUST

Na 36. Kraškem pustu na Opčinah je 1. marca nastopilo osem vozov in sedem skupin. Prvo nagrado je odnesel voz o Berlusconi, delo pustnih navdušencev iz vasi zgoniške občine. Med skupinami je odnesla prvo mesto skupina iz Boljunca.

Na 6. Pustnem sprevodu v Sovodnjah, ki ga prireja društvo Karnival, pa je 2. marca dosegel prvo mesto Štmarer z vozom Skrivnosti sfinge.

UMRL GLASBENIK BOŠTJANČIČ

V Ljubljani so 21. marca pokopali glasbenika Karla Boštjančiča. Rodil se je 8. maja 1915 v Trstu, od koder se je po prvi svetovni vojni družina preselila v Ljubljano. V letih 1946-61 pa je kot pevovodja, skladatelj in pedagog delal na Tržaškem v okviru Slovenske prosvetne zveze, Slovensko hrvaške prosvetne zveze, Glasbene matice in Slovenskega narodnega gledališča.

50 LET KLUBA KOŠIR

Tržaški slovenski filatelisti, povezani v Slovenski filatelistični klub Lovro Košir, so 17. marca praznovali 50-letnico svojega društva. Na Opčinah so postavili razstavo, podelili več plaket in predstavili zbornik Pol stoletja z znamkami, ki sta ga uredila Igor Tuta in Peter Suhadolc. Poskrbeli pa so tudi za spominsko kuverto in dvojezični spominski žig tržaške pošte.

KOROŠKA POJE**OB 50-LETNICI KKZ**

V Domu glasbe v Celovcu je bila 16. marca revija Koroška poje 2003. Na sporedu so bili nastopi devetih zborov, solista in petih skupin kolednikov. Prireditve so posvetili 50-letnici Krščanske kulturne zveze, katere predsednik dr. Janko Zerzer je bil slavnostni govornik, a tudi spominu na dirigenta Lajka Milisavljeviča in župnika Tomaža Holmarja.

SLOVESNOST V BAZOVICI

V Bazovici pri Trstu so 30. marca praznovali 145-letnico župnijske cerkve, 40-letnico Slomškovega doma in igrišča, ki so ga ravno prenovili, ter 5-letnico Praznika družine. Z domačim župnikom Žarkom Škerljem je somaševal tržaški škof msgr. Ravignani, ki je nato blagoslovil spominsko sliko rajnega prejšnjega župnika Marijana Živca.

foto KROMA

Ocene

KNJIGE

MILAN BUFON, CONFINI, IDENTITÀ ED INTEGRAZIONE, Trst, SLORI, 2002 - 216 str.

Področje severnega Jadrana je eno izmed najzanimivejših območij južne Evrope: tu se namreč stikata romanski in slovanski svet, tu se razvijajo čedalje močnejši meddržavni stiki, tudi zaznavamo močnejšo željo po širjenju Evropske zveze; to področje predstavlja torej zelo zanimiv mikrokozmos za zgodovinarje, sociologe, gospodarstvenike in politike. Med drugimi je pritegnilo pozornost priznanega slovenskega geografa in raziskovalca Milana Bufona, ki je v okviru SLORI-ja prav letos izdal zajetno študijo: italijanski prevod je opravila Giorgia Calanca. Knjiga nosi naslov Confini, identità ed integrazione (Meje, identiteta in integracija), h globljemu dojetanju njene vsebine pa prispeva tudi podnaslov, ki se glasi Nuove prospettive per l'alto Adriatico (Nove perspektive za severno-jadransko področje).

Milan Bufon je temu vprašanju posvetil že veliko študij in raziskav, tokrat pa je poskrbel za celovit prikaz širšega primorskega prostora, ki sega od Kanalske doline in Režije do Goriške, Tržaške in Istre. Ker gre za področje, kjer prihaja do stikov in tudi do trenj, se je avtor uvodoma ustavil pri narodnostnem vprašanju, ki je močno prisotno v vseh obmejnih krajih in pogojuje njihov vsestranski razvoj. Na razvoj identitete neke skupnosti vpliva več dejavnikov, med temi narava kraja, kultura določene skupnosti, njena družbena ureditev: ob teh pa še navezanost na določen kraj, ki postane domovina skupnosti. Zaradi tega je celoten prvi razdelek posvečen metodološkemu prikazu in diskusiji osnovnih družboslovnih pojmov, kot so narava, kultura, družba, teritorialnost in narodnost. Že narava sama, pravi Bufon, je poskrbela za raznolikost svojih poja-

vov, ki pa se skladno ujemajo v celoto; človek je nato dodal še druge ločnice, ki so družbenega in kulturnega značaja: posameznik se običajno prepozna v nekaterih elementih, na katerih sloni njegova vizija etnocentrizma; "kar je bilo onkraj družbenih meja skupnosti - pravi Bufon -, je vzbujalo negotovost, strah, odpor ali zavist". V teku stoletij se je ta mehanizem pojavil v antiki, v srednjem veku, v obdobju velikih zemljepisnih odkritij, v 19. stol.: tujci so bili drugačni, čudni, nemalokrat nosilci odurnih značilnosti (npr. ljudožrstvo ali nižja intelektualna raven). Ta kulturna ločnica seveda ni obveljala le v evropskem pojmovanju sveta, saj tudi pri neevropskih skupnostih zasledimo podobne sledove poudarjenega etnocentrizma.

Pri analizi kulturnih in miselnih premikov je dalje treba upoštevati tudi akulturacijo oz. izmenjavo kulturnih elementov med sosednjima skupnostima: akulturacija je lahko miroljubna ali vsiljena, k njenemu nastajanju pa vplivajo tudi začasni ali dokončni migracijski tokovi - kot primer vzemimo dokončno izseljevanje v ZDA in začasne, vsakodnevne tokove premikanja npr. med Gorico in Novo Gorico.

Na podlagi tega se Bufon nato osredotoči na vprašanje kontaktnih prostorov oz. na odnos med političnimi, državnimi mejami in narodnostmi tudi v luči gospodarskega in družbenega razvoja določenega področja. Ob makroskopskem primeru splošnega ev-

ropskega združevanja se avtor v drugem razdelku svoje študije osredotoči predvsem na primorski primer: najprej ga osvetli z zgodovinskega zornega kota od rimskih in slovanskih naselbin vse do beneško-avstrijske razmejitve. Iskanje najprimernejših ali t.i. naravnih meja pogojuje zgodovino Primorske še v 20. stol. in posledično vpliva na tukajšnje močne izseljeniške tokove, na demografsko sliko, na gospodarski razvoj posameznih področij (npr. izguba zaledja za Trst in Gorico). Večji del teh sprememb pogojuje življenje Slovencev v Italiji, in Bufon jih nazorno predstavlja bralcu, saj prikaže osnovne podatke za posamezne slovenske skupnosti od Kanalske doline, Režije in Benečije do Goriške, Tržaške in Istre. Pri vsakem poglavju Bufon navaja predvsem odstotek oseb, ki so ob posameznih ljudskih štetjih izjavile, da govorijo slovensko: to je posebno zanimivo v primeru dolin ob Teru in Nadiži, kjer je v začetku 20. stol. skoraj celotno prebivalstvo izjavilo, da uporablja slovenski jezik.

Ob nizanju podatkov o primorskem gospodarstvu in političnem sodelovanju ob slovensko-italijanski meji Bufon dalje ugotavlja, da sta slednji posledica tudi prisotnosti slovenske manjšine v Italiji, njenih kulturnih stikov z matico in vsakodnevnih migracijskih tokov: vsi ti dejavniki vplivajo na možnost gospodarske integracije med področji, ki so si ekonomsko lahko precej različna (npr. italijanska in slovenska Goriška) in ki morajo šele vzpostaviti plodno večplastno sodelovanje (kar velja predvsem za t.i. istrsko regijo).

Bufonova razčlenjena študija je bogata na vsebini, bibliografiji ter shemah in tabelah. To je raziskava, ki vzporeja širše evropske premike in njihov vpliv na krajevni, manjšinski ravni: italijanski bralec bo v Bufonovi knjigi odkril temeljit prikaz današnjega geopolitičnega in sociološkega stanja na Primorskem, za Slovence pa je to privlačen prikaz dela Evrope, različen od običajnejših zgodovinskih in političnih esejev.

Neva Zaghet

Vsaka
slovenska
družina
ima na mizi
MLADIKO

Cerkvena oznanila zdomskih Slovencev (9)

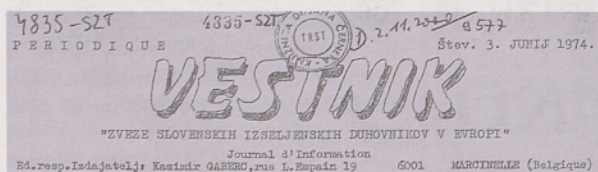
Nadaljujemo s popisovanjem cerkvenih oznanil, ki jih izdajajo slovenski duhovniki širom po Evropi. V začetku marca je knjižničar Knjižnice Dušana Černeta obiskal nekatera verska središča, ki jih imajo Slovenci v Zvezni republiki Nemčiji. Najprej se je oglasil pri gospodu Janezu Pucelju, ki je delegat za slovenske duhovnike v zapadni Evropi. Več dni se je zadrževal na sedežu Slovenske katoliške misije za Slovence v Münchenu, kjer je ob pomoči gospoda Janeza zbiral in fotokopiral cerkvena oznanila, ki izhajajo v Nemčiji. Poleg tega pa ima gospod Pucelj v svoji zbirki tudi cerkvena glasila, čeprav nekompletna, ki jih izdajajo v Franciji, Belgiji itd. Tudi to knjižno gradivo smo fotokopirali in tako zelo obogatili naš knjižni fond. Za vso pomoč, ki smo jo prejeli od gospoda Pucelja in vseh njegovih sodelavcev, se jim najtopleje zahvaljujemo. V domu v Münchenu se je zadrževal tudi gospod Martin Mlakar, ki je zadolžen, da skrbi za Slovence v Kölnu. Tudi gospod Mlakar je obljubil, da bo skušal zbrati čimveč gradiva in ga darovati naši knjižnici. Pot je knjižničar nadaljeval v Essen, kjer deluje gospod Alojzij Zaplotnik. Tu nas je čakalo res prijetno presenečenje. Gospod Zaplotnik nam je poklonil kompletno izdajo cerkvenih oznanil, ki jih izdaja slovenska katoliška misija v Essen. V Essenju je "Med nami povedano" pričela izhajati oktobra leta 1958. Tudi gospodu Zaplotniku se lepo zahvaljujemo za njegov dar. Namen je bil, da bi obiskali še druge slovenske duhovnike. To pa ni bilo možno izvesti, ker prav tedaj so imeli slovenski duhovniki svoje letno srečanje, ki je letos bilo v Gradcu. Omeniti pa moramo, da je gospod Pucelj obljubil, da bo vse prisotne slovenske duhovnike, ki so se udeležili svojega srečanja opozoril in jim priporočil, naj zbirajo oznanila in tudi drugi tisk in naj darujejo knjižnici v Trstu. To svojo obljubo je gospod Pucelj izvršil, za kar se mu ponovno lepo zahvaljujemo.

Po tem kratkem uvodu, bomo nadaljevali s popisom cerkvenih oznanil v Belgiji in na Nizozemskem.

5. VESTNIK "Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi" (Journal d'information). Periodika je ciklostirana in je izhajala v Belgiji in sicer v Marcinelle. Kdaj je pričela publikacija izhajati nismo ugotovili in niti kdaj je prenehala. Naša knjižnica ima številke 3 iz junija 1974. Številka je posvečena pomladanskemu sestanku "Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi", ki je bil od 2. do 4. aprila 1974 v Königsteinu pri Frankfurtu. Na sestanku so bili prisotni sledeči: I. Kunstelj, M. Belej, F. Bergant, K. Gaberc, S. Grims, F. Grm, I. Ifko, M. Jereb, S. Kavalarič, F. Kraner, A. Kralj, J. Bucik, J. Cimerman, N. Čretnik, A. Dejak, J. Demšar, F. Felc, J. Flis, Š. Kržišnik, G. Lavrič, L. Rot, B. Rozman, A. Sterle, J. Sodja, E. Škulj, C. Turk, P. Uršič, Š. Vereš, J. Zdešar, J. Žagar, V. Žakelj.

6. MED NAMI. Vestnik slovenske katoliške misije v zahodni Belgiji. List je pričel izhajati leta 1964 kot priloga Naše luči za Slovence in Hrvate v Belgiji. Od leta 1969 dalje pa kot priloga Naše luči za Slovence v zapadni Belgiji. Knjižnica ima nekaj začetnih števil in pa kompletni letnik 1990. Podnaslov tega letnika je "Vestnik slovenske katoliške misije v zahodni Belgiji". Periodiko je ustanovil slovenski zdomski duhovnik Kazimir Gaberc. Leta 1990 je še vedno gospod Gaberc izdajatelj in urednik. Razmnoženina izhaja mesečno. Na prvi strani je vedno uvodnik ali duhovna misel, na drugi strani pa so cerkvena oznanila z razporedom slovenskih maš v Belgiji, obvestila in kronika delovanja.

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Mož in žena sta se sprla. Ko se je on vrnil iz službe, je našel na mizi listek:

- Kosilo imaš v kuharski knjigi na strani 269, večerjo pa na strani 311.

• • •

"Ali veš, da se zadnje čase ukvarjam z atletiko?" reče Majda prijateljici.

"Res? Kaj pa delaš?"

"Zaradi hujšanja preskakujem kosilo."

• • •

Mož se je zmagoslavno vrnil z lova. Iz nahrbtnika potegne zajca. Žena zajca ogleduje in vpraša:

- Kaj pa pomenijo številke 19.50 na listku?

- Ah, kaj, zapisal sem uro, ko sem ga ustrelil.

Tonka telefonira prijateljici in jo vabi na klepet:

- Veš, imele se bomo čudovito! Jana bo prispevala narezek, Tina kekse, Marta čaj, Joža pecivo, jaz pa svojega moža, da bo pomival posodo.

• • •

- Draga, nekaj ti moram priznati: ne zaslužim več kot milijon lir. Boš lahko shajala s tem?

- Za silo bom. Toda od česa boš živel ti?

• • •

- Oprostite, tudi ta mesec ne bom mogel plačati najemnine.

- Veste kaj, zdi se mi, da ste nekaj takega rekli že prejšnji mesec.

- Seveda, ali mogoče nisem mož besede?

- Prosim, kilogram sladkorja! Prodajalec odpre škatlo z napisom POPER.

- Jaz bi sladkor, ne popra!

- Saj je sladkor.

- Zakaj pa potem piše poper?

- To sem naredil zato, da bi prevaral mravlje!

• • •

- Nikar tako ne odpirajte ust, pripomni zobozdravnik pacientu.

- Saj ste rekli, da boste izpuli zob.

- Sem, toda to bom naredil tako, da bom jaz ostal zunaj.

• • •

Ko se je Maks precej okajen vračal pozno zvečer domov, se je zaletel v nekoga, ki mu je eno primazal.

"Čudno," je rekel Maks, "kako hitro sem danes prišel domov!"

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Aleksander Cergol, Trst - 26,00 €; Nadja Malalan, Opčine - 6,00 €; Antek Terčon, Sesljan - 16,00 €; Leopold Tomazin, Bazovica - 6,00 €; Bogomil Breclj, Nabrežina - 1,00 €; Lojze Debelis, Trst - 26,00 €; Remo Devetak, Sovodnje - 1,00 €; Ivo Kralj, Slivno - 26,00 €; Jožica Breclj, Devin - 6,00 €; Benjamin Černic, Vrh Sv. Mihaela - 6,00 €; Marijka in Danijel Čotar, Gorica - 1,00 €; Anton Lazar, Števerjan - 6,00 €; Stanislav Pavlica, Trst - 5,00 €; Ema Škabar, Trebče - 3,00 €; Rosa Godnik, Šempolaj - 1,00 €; Silvana Markuža, Nabrežina - 26,00 €; Josipina Mirošic, Trst - 6,00 €; Rožica Pertot, Nabrežina - 26,00 €; Serena Repinc, Opčine - 6,00 €; Marija Volarič, Kobarid, Slovenija - 1,00 €; Maria Elsbacher, Pagnacco - 6,00 €; Emil Devetak, Gorica - 6,00 €; Zora in Loj-

ze Semolič, Sesljan - 6,00 €; Ivanka Zavadlav, Gorica - 6,00 €; Patrizia Krevatin, Bazovica - 6,00 €; Giovanni Beorchia, Vercelli - 1,00 €; Savino Cunja, Mompiano - 6,00 €; Ema Kralj, Trebče - 1,00 €; Robert Petaros, Opčine - 26,00 €, Miro Tavčar, Devin - 1,00 €; Anica Trento Lombardo, Trst - 6,00 €; Marko Kos, Trst - 1,00 €; Žarko Škerlj, Bazovica - 11,00 €; Marija Žgavec, Sovodnje - 6,00 €; Neva Fonžari, Tržič - 25,00 €; Mirka Košuta, Križ - 26,00 €; Frida Širca, Nabrežina - 1,00 €; Helena Prelli, Trst - 26,00 €; Marinka Terčon, Solkan, Slovenija - 46,00 €; Albin Zorc, Polhov Gradec, Slovenija - 11,50 €; Nadja Černic, Vrh Sv. Mihaela - 1,00 €; Roman Di Battista, Števerjan - 1,00 €; Xenia Levak, Trst - 1,00 €; Edoardo Germani, Trst - 1,00 €; Zorko Gorjan, Mačkolje - 6,00 €; Ciril Kobal, Koper - 1,00 €; Adrijan Pahor, Gorica - 16,00 €; Anton Legiša, Trst - 10,00 €; Maks Gergolet, Doberdob -

6,00 €; Alfonz Žužek, Mavhinje - 6,00 €; Andrej Kosič, Gorica - 6,00 €; Giuseppe Brezigar, Vicenza - 6,00 €; Tamara in Marko De Luisa, Opčine - 6,00 €; Alessandro Mužina, Gropada - 1,00 €; Danijela Žerjal, Opčine - 1,00 €; Paolo Zlobec, Milje - 6,00 €; Darka Šemec, Prečnik - 6,00 €; Martin Kranner, Gorica - 1,00 €; Peter Franza, Trnovca - 6,00 €; Marija Pručar, Trst - 6,00 €.

DAROVİ V SPOMIN:

V spomin na Marto Požar daruje Grazia Gerdol 26,00 € za Mladiko.

V počastitev spomina na nepozabnega dr. Jožeta Pučnika daruje Majda Giral di 50,00 € za Mladiko.

Ob obletnici smrti očeta Jožeta daruje Joži Peterlin 50,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Hijacint Jussa

Hijacint Jussa se je rodil leta 1950 v Čedadu. Začel je razstavljati leta 1972 v rodni Benečiji, vendar je njegova razstavna dejavnost povezana predvsem z goriškim okoljem. Tu se je prvič samostojno predstavil leta 1975, tu tudi že vrsto let poučuje likovno vzgojo na slovenskih višjih šolah.

Marina, 1998
akril na platno,
40 x 70 cm,
avtorjeva last

in njegovo okolje glavni navdih njegovega nadrealističnega obdobja. Pred nedavnim je nato posvetil celo vrsto akvarelov starim cerkvicam, ki so posejane po Nediških dolinah. Nastal je ciklus, ki je neke vrste poetična katalogizacija cerkvene arhitekture domačega okolja. Že dobri dve desetletji pa se glavnina njegovega ustvarjanja kaže v delih, ki se slogovno opirajo na abstraktni ekspresionizem in jih zaznamujejo hitre čopičeve poteze in spretna kompozicijska zasnova. Nenadni tonski prehodi, ki na platnu ustvarjajo medseboj kontrastne barvne ploskve, dajejo pečat slikovni površini. To umetnik dopolni še s kopico hitrih potez in nenadnih zamahov, kot da bi na platnu želel ujeti trenutek, bežnost življenja. Slika postane tako podlaga, na kateri izpovedati svoje doživljanje življenja, kateri zaupati svoja osebna občutja. Da bi se izognil nevarnosti, ki jo pri tem lahko predstavlja autoreferenčnost, je Jussa v zadnjih časih, s pomočjo nakazanih abstraktnih krajinskih prizorov, ki kakor okna pretrgajo enotnost slikovne podlage, začel odpirati slikarsko površino perspektivi in s tem skušal spojiti zunanji svet z notranjimi občutki.

Kampitura, 1998
akril na platno,
80 x 120 cm,
avtorjeva last